

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK PROGRAMI**

SAFRANBOLU EVLERİNE İÇ MİMARİ YAKLAŞIM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Eda Güniz ANIK**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Büşra ÜNVER**

İstanbul 2019

**T.C.
HALIÇ ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
İÇ MİMARLIK ANABİLİM DALI
İÇ MİMARLIK PROGRAMI**

SAFRANBOLU EVLERİNE İÇ MİMARİ YAKLAŞIM

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Eda Güniz ANIK**

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

İç Mimarlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programı Öğrencisi Eda Güniz ANİK tarafından hazırlanan “*Safranbolu Evleri’ne İç Mimari Yaklaşım*” konulu çalışması jürimizce Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi: 17.06.2019

(Jüri Üyesinin Ünvanı, Adı, Soyadı ve Kurumu):

İmzası

Jüri Üyesi : Dr.Öğr.Üyesi Büşra ÜNVER
: Haliç Üniversitesi (Danışman)

Jüri Üyesi : Prof.Dr.Fusun SEÇER KARİPTAŞ
: Haliç Üniversitesi

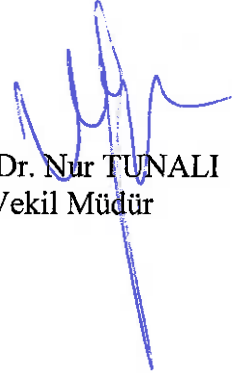

Jüri Üyesi : Dr.Öğr.Üyesi Bilge YARAREL
: İstinye Üniversitesi

Bu tez Enstitü Yönetim Kurulunca belirlenen yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulunun kararıyla kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Nur TUNALI
Vekil Müdür

safranbolu

ORIJINALLIK RAPORU

%**20**

BENZERLIK ENDEKSI

%**19**

İNTERNET
KAYNAKLARI

%**2**

YAYINLAR

%**8**

ÖĞRENCİ ÖDEVLERİ

BİRİNCİL KAYNAKLAR

1

Submitted to Trakya University

Öğrenci Ödevi

%**4**

2

acikerisim.iku.edu.tr:8080

İnternet Kaynağı

%**4**

3

dergipark.ulakbim.gov.tr

İnternet Kaynağı

%**3**

4

issuu.com

İnternet Kaynağı

%**1**

5

acikerisim.fsm.edu.tr:8080

İnternet Kaynağı

%**1**

6

tr.m.wikipedia.org

İnternet Kaynağı

%**1**

7

polen.itu.edu.tr

İnternet Kaynağı

%**1**

8

pt.scribd.com

İnternet Kaynağı

%**1**

9

acikerisim.selcuk.edu.tr:8080

İnternet Kaynağı

DR. ÖĞR. ÜY. BÜŞRA ÇINAR %**1**

Zm

TEZ ETİK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Safranbolu Evlerine İç Mimari Yaklaşım” başlıklı bu çalışmayı baştan sona kadar danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Büşra Ünver 'in sorumluluğunda tamamladığımı, verileri/örnekleri kendim topladığımı, deneyleri/analizleri ilgili laboratuvarlarda yaptığımı/yaptırdığımı, başka kaynaklardan aldığım bilgileri metinde ve kaynakçada eksiksiz olarak gösterdiğimi, çalışma sürecinde bilimsel araştırma ve etik kurallara uygun olarak davrandığımı ve aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ederim.

Eda Güniz ANIK

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TEZ ETİK BEYANI.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	I
ŞEKİLLER.....	IV
ÖZET.....	XI
ABSTRACT.....	XII
1. GİRİŞ	1
2. TÜRK EVİ'NİN TANIMI VE TARİHÇESİ	
2.1. Türk Evi'nin Tanımı.....	2
2.2. Türk Evi'nin Tarihçesi	3
2.3. Türk Evi'nin Oluşumu	5
2.3.1. Sosyal Yaşam ve Gelenekler... ..	6
2.3.2. Din... ..	7
2.3.3. İklim ve Coğrafi Konum... ..	7
2.3.4. Malzeme... ..	8
2.3.5. Sosyo-Ekonomik Durum... ..	8
3. TÜRK EVİ'NİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ	
3.1. Türk Evi'nin Plan Özellikleri	9
3.1.1. Sofasız Plan Tipi	9
3.1.2. Dış Sofalı Plan Tipi	10
3.1.3. İç Sofalı Plan Tipi.....	11
3.1.4. Orta Sofalı Plan Tipi.....	12
3.2. Türk Evi'nin Cephe Özellikleri.....	12
3.2.1. Dış Süsleme	14
3.2.2. İç Süsleme	15

3.3. Türk Evi'nde Kullanılan Malzeme Ve Uygulanan Teknikler	15
3.4. Türk Evi'nde Oda	17
3.4.1. Kapı... ..	20
3.4.2. Dolap ve Yüklükler	23
3.4.3. Ocaklar	25
3.4.4. Pencereleler	26
3.4.5. Tavanlar	28
3.4.6. Sedir ve Döşeme	44
3.5. Türk Evi'nde Sofa	46
4. SAFRANBOLU EVLERİ	
4.1. Tarihsel Gelişim Süreci	48
4.1.1. Coğrafyası... ..	49
4.1.2. Sosyo-ekonomik Yapı... ..	49
4.1.3. Korumacılık	50
4.1.4. Kültürel Yapı... ..	50
4.1.5. Mahremiyet	50
4.1.6. Yaşam Biçimi... ..	51
4.2. Safranbolu Evi'nde Cephe Özellikleri	51
4.3. Safranbolu Evi'nde Kullanılan Malzeme Ve Uygulanan Teknikler	52
5. SAFRANBOLU EVLERİ'NDE İÇ MEKÂN KURGUSU	
5.1. Safranbolu Evlerinin Plan Özellikleri	54
5.1.1. Dış Sofalı Plan Tipi	55
5.1.2. İç Sofalı Plan Tipi	56
5.1.3. Orta Sofalı Plan Tipi	58

5.2. Safranbolu Evleri'nde Oda.....	59
5.2.1. Kapı	60
5.2.2. Dolap ve Yüklükler	70
5.2.3. Ocaklar	73
5.2.4. Pencere	75
5.2.5. Tavan.....	77
5.2.6. Sedir ve Döşeme.....	89
5.3. Safranbolu Evleri'nde Sofa... ..	91
6. SONUÇ.....	96
7.KAYNAKLAR	97
8.ÖZGEÇMİŞ.....	99

ŞEKİLLER

Sayfa No

Şekil-2.1. Şekil-2.1 Barınak olarak kullanılan ağaç kovukları ve mağaralar.....	3
Şekil-2.2. Şekil-2.2 Çatalhöyük.....	3
Şekil-2.3. Şekil-2.3 Çatalhöyük bölgesinde ilk merdiven örneği, Kubbeli Harran evleri.....	4
Şekil-2.4. Şekil-2.4 Bir Orta Asya Çadırı; otağ.....	4
Şekil-2.5. Şekil-2.5 Orta Asya Çadırının Genel Görünümü.	5
Şekil-3.1. Şekil-3.1 Sofasız Evler.....	9
Şekil-3.2. Şekil-3.2 Üç Tarafı Odalı Dış Sofalı (a) Plan Tipi, Dış SofalıSıra Odalı (b) ve Köşe Sofalı (c) Plan Tipi.....	10
Şekil-3.3. Şekil-3.3 İki Yüzlü iç Sofalı Plan Tipi (a),İki Yüzlü İç Sofalı Eyvanlı İdeal Plan Tipi (b).....	11
Şekil-3.4. Şekil-3.4 Yüzü İç Sofalı İdeal Plan Tipi (c), İki Yüzlü İç Sofalı Plan Tipi (d).....	11
Şekil-3.5. Şekil-3.5 Pahlı Sofalı Ev Planına Ait İdeal Tip (a), Oval Sofalı Ev Planına Ait İdeal Tip (Karşılıklı iki eyvanlı) (b).....	12
Şekil-3.6. Şekil-3.6 Türk Evinde Kat Seviyesini Gösteren Kesit.....	13
Şekil-3.7. Şekil-3.7 Türk Evi'nde dolma göz duvar örneği.....	14
Şekil-3.8. Şekil-3.8 Kerpiç tuğlalarının hazırlanışı.....	16
Şekil-3.9. Şekil-3.9 Geleneksel Türk Evi'nde tuğla kullanımı.....	17
Şekil-3.10. Şekil-3.10 Odanın seki altı ve seki Üstü.....	18
Şekil-3.11. Şekil-3.11 Giriş kapı örneği.....	21
Şekil-3.12. Şekil-3.12 Oda girişlerinin denetlenmesi için farklı çözümler.....	22

Şekil-3.13.Şekil-3.13 Oda Kapısı.....	22
Şekil-3.14. Şekil-3.14 Türk Evinde Oda Kapısı ve Kapı Kanatlarının Kuruluş Açısından Temel Özellikleri	23
Şekil-3.15. Şekil-3.15 Dolap örneği.....	23
Şekil-3.16. Şekil-3.16 Dolapların içine yapılmış olan gusülhaneler.....	24.
Şekil-3.17. Şekil-3.17 Geleneksel Türk Evi'ne özgü dönme dolap.....	24
Şekil-3.18. Şekil-3.18 Ocak kesit ve görünüşü.....	26
Şekil-3.19. Şekil-3.19 İç mekânda pencere ve tepe penceresi.....	26
Şekil-3.20. Şekil-3.20 Geleneksel Türk Evi pencere detayı	27
Şekil-3.21. Şekil-3.21 Tepe penceresi, Araklı –Trabzon.....	28
Şekil-3.22. Şekil-3.22 Tepe pencere örneği.....	28
Şekil-3.23. Şekil-3.23 Tokat Latifoğlu Konağı.....	29
Şekil-3.24. Şekil-3.24 Tokat Madımaklar Evi.....	29
Şekil-3.25. Şekil-3.25 Daire biçimli göbek bütün tavan yüzeyine hakim.....	31
Şekil-3.26. Şekil-3.26 Elips biçimli göbek bütün tavan yüzeyine hakim.....	31
Şekil-3.27. Şekil-3.27 Göbekli, köşeliksiz ve iç tavan yüzeyi olarak tümüyle bezemeli tavan.....	32
Şekil-3.28. Şekil-3.28 Göbekli, köşelikli ve iç tavan yüzeyi tek parça olarak tümüyle bezemeli tavan.....	32
Şekil-3.29. Şekil-3.29 Göbekli, köşelikli ve iç tavan yüzeyi tek parça olarak suyolları ile bölümlendirilmiş.....	32
Şekil-3.30. Şekil-3.30 Göbekli, köşelikli ve iç avan yüzeyi üç parçalı olarak düzenlenmiştir.	32
Şekil-3.31. Şekil-3.31 Göbeksiz, köşeliksiz ve iç tavan yüzeyi tek parça olarak tümüyle bezemeli.....	33

Şekil-3.32. Şekil-3.32 Göbeksiz, köşelikli ve iç tavan yüzeyi tek parça olarak tümüyle bezemeli tavan.....	33
Şekil-3.33. Şekil-3.33 Kare planlı tavanda, iç tavan köşelikli ve göbekli.....	33
Şekil-3.34. Şekil-3.34. Kare planlı tavanda, iç tavan köşelikli ve göbek bütün yüzeye hakim.....	33
Şekil-3.35. Şekil-3.35 Tavanda kullanılan metal çiviler ve pullar.....	35
Şekil-3.36. Şekil-3.36 Tavanda kullanılan metal çivilere örnek.....	35
Şekil-3.37. Şekil-3.37 Döküm lamba askı örneği.....	36
Şekil-3.38. Şekil-3.38 Geometrik süsleme yapılmış döküm lamba askısı.....	36
Şekil-3.39. Şekil-3.39 Kontrast oluşturulmuş göbek bezemesi.....	37
Şekil-3.40. Şekil-3.40 Kalem işi Bezemelerin Detay.....	37
Şekil-3.41. Şekil-3.41 Safranbolu'da Paçacılar Bağ Evinin Çıtalı Tavanı (R. Günay'dan).....	38
Şekil-3.42. Şekil-3.42 Tokat, ev tavanı.....	39
Şekil-3.43. Şekil-3.43 Uşak, Evin başoda tavanında ki göbek Kompozisyonu.....	39
Şekil-3.44. Şekil-3.44 Sivas, Oda Tavanı.....	39
Şekil-3.45. Şekil-3.45 Sivas, Sofa Tavanı.....	40
Şekil-3.46. Şekil-3.46 Sofa Tavanı Göbek Tavan.....	41
Şekil-3.47. Şekil-3.47 Üçgen Köşelik Detayı.....	41
Şekil-3.48. Şekil-3.48 Eskişehir Odunpazarı'nda Bulunan Bir Evin Tavanı	41
Şekil-3.49. Şekil-3.49 Lotus Motifi , Lale ve Spiral Motifi.....	42
Şekil-3.50. Şekil-3.50 Tavan. Göbeğinde Çarkıfelek , Tavanda. Baklava Dilimi.....	43
Şekil-3.51. Şekil-3.51 Kartuş Modeli.....	43

Şekil-3.52. Şekil-3.52 (a) Zikzaklı Suyolu , (b) Verev Suyolu ,	
(c) Zincirli Suyolu , (d) Elipsli Suyolu.....	43
Şekil-3.53. Şekil-3.53 Ocak duvarının her iki yanında yer alan oturma	
Alanı.....	44
Şekil-3.54. Şekil-3.54 Sergen.....	45
Şekil-3.55. Şekil-3.55 Ahşap Döşeme Örneği	46
Şekil-3.56. Şekil-3.56 Sofa, kemerler. ve parmaklıklarla. özelleştirilmiştir.....	47
Şekil-3.57. Şekil-3.57 Bir iç sofa örneği.....	47
Şekil-3.58. Şekil-3.58 Sofa, kemerler. ve parmaklıklarla özelleştirilmiştir.....	47
Şekil-3.59. Şekil-3.59 Bir iç sofa örneği.....	47
Şekil-3.60. Şekil-3.60 Eyvanın kapatılarak odaya dönüştürülmüştür	48
Şekil-4.1. Şekil-4.1 Karaosmanlar. Şehir Evi- Engebeli arazi de cephe	
görüntüsüne bir örnek.....	52
Şekil-4.2. Şekil-4.2 Çatki. Yöntemi.....	53
Şekil-5.1. Şekil-5.1 Dört eyvandan birine hela ve odası yerleştirilmiş,	
diğerinde merdiven ve merdiven üstü eyvan bulunmakta.....	54
Şekil-5.2. Şekil-5.2. Üst kattaki eyvanlardan biri sandık günlük oturma mekan olarak	
düzenlenmiştir.....	54
Şekil-5.3. Şekil-5.3 Merdiven ve merdiven üstü eyvanı.....	55
Şekil-5.4. Şekil-5.4 Üst kat sofa örneği.....	55
Şekil-5.5. Şekil-5.5 Safranbolu Kabakçılar Bağ Evi Üst Kat Planı.....	56
Şekil-5.6. Şekil-5.6 Safranbolu'da Dış Sofalı Evlerin Son Örneği,	
Kabakçılar Bağ Evi.....	56
Şekil-5.7. Şekil-5.7 Raşit Bey Bağ Evi Üst kat Planı.....	57
Şekil-5.8. Şekil-5.8 Orta Kat Planı.....	57
Şekil-5.9. Şekil-5.9 Safranbolu'da. Köşe Sofalı. Plan Örneği.....	57
Şekil-5.10. Şekil-5.10 Safranbolu'da İç Sofalı Plan Tipi Tipi Örneği.....	57

Şekil-5.11. Şekil-5.11 Eyvan Görünümü.....	58
Şekil-5.12. Şekil-5.12 Sofanın merkezîleşmesine örnek bir orta sofa.....	58
Şekil-5.13. Şekil-5.13 Emirhocazade Ahmet Bey evinin selamlık odası.....	60
Şekil-5.14. Şekil-5.14 Sipahioğlu Konağı Baş Odası, Safranbolu.....	60
Şekil-5.15. Şekil-5.15 Bir Safranbolu Kapısında Halka, Tokmak, Kilit, Mandal ve Aynaların Konumlanması.....	62
Şekil-5.16. Şekil-5.16 Dört Bölümlü Halka.....	64
Şekil-5.17. Şekil-5.17 Üç Bölümlü Halka.....	64
Şekil-5.18. Şekil-5.18 Bölümleriyle Tokmak.....	65
Şekil-5.19. Şekil-5.19 Düşey Bir Çubuk Şeklinde Olan Düz Tokmaklar.....	66
Şekil-5.20. Şekil-5.20 Düşey Bir Çubuk Şeklinde Olup, Alt Bölüme Doğru Bir Kıvrım Yapan Tokmaklar.....	66
Şekil-5.21. Şekil-5.21 Düşey Bir Çubuk Şeklinde Olup, Orta Kısımında Dışa Doğru Bir Kıvrım Yapan Tokmaklar.....	67
Şekil-5.22. Şekil-5.22 Düşey Bir Çubuk Şeklinde Olup, Ayrı Bir Tutma Yerin Sahip Olan Tokmaklar.....	67
Şekil-5.23. Şekil-5.23 Gövdenin Volütlü Olduğu Örnekler.....	68
Şekil-5.24. Şekil-5.24 Gövdenin Düz Olduğu Örnekler.....	68
Şekil-5.25. Şekil-5.25 Gövdenin Tamamen Bitkisel Motifli Olduğu Örnekler.....	69
Şekil-5.26. Şekil-5.26 El Biçimli Tokmaklar.....	69
Şekil-5.27. Şekil-5.27 Yüklük ve duvar. Rafları.....	70
Şekil-5.28. Şekil-5.28 Kilerlik girişi üstünde musandıra.....	72
Şekil-5.29. Şekil-5.29 Odanın dolaplı cephesinde çiçeklik ve oymalar.....	72

Şekil-5.30. Şekil-5.30 Oda girişi çiçeklik ve oymalar	72
Şekil-5.31. Şekil-5.31 Hacı Salih Paşa Bağ Evi başodası girişi sergen üzerinde duvar resmi vardır.....	73
Şekil-5.32. Şekil-5.32 Külahlı ocağa örnek, sedirler ocak yanlarında da yer alabilir.....	74
Şekil-5.33. Şekil-5.33 Davlumbazı oymalı bir ocaklı oda.....	74
Şekil-5.34. Şekil-5.34 Çiçeklikli Ocaklara örnek.....	75
Şekil-5.35. Şekil-5.35 Kazan Ocağı.....	75
Şekil-5.36. Şekil-5.36 Pencere fazlalığına bir örnek.....	76
Şekil-5.37. Şekil-5.37 Safranbolu Evleri'nde tepe penceresi.....	76
Şekil-5.38. Şekil-5.38 Sofada ters tavan uygulaması.....	78
Şekil-5.39. Şekil-5.39 Ters tavan kesit detayı.....	78
Şekil-5.40. Şekil-5.40 Yalın çıtalarla süslenen düz tavan örneği.....	79
Şekil-5.41. Şekil-5.41 Düz tavan kesit detayı.....	79
Şekil-5.42. Şekil-5.42 Aplike oymalarla süslenen tekne tavan örneği.....	80
Şekil-5.43. Şekil-5.43 Tekne tavan kesit detayı.....	81
Şekil-5.44. Şekil-5.44 Çeşitli tekne tavan kesitleri.....	81
Şekil-5.45. Şekil-5.45 Kırılmalı örtü örneği.....	82
Şekil-5.46. Şekil-5.46 Kırılmalı örtü kesit ve planı.....	82
Şekil-5.47. Şekil-5.47 Safranbolu kaymakamlar evi.....	84
Şekil-5.48. Şekil-5.48 Sık kullanılan çıtakari uygulamaları.....	84
Şekil-5.49. Şekil-5.49 Safranbolu Emir Hocaşade Ahmet Beyler Evi.....	85
Şekil-5.50. Şekil-5.50 Safranbolu Kaymakamlar Evi.....	85
Şekil-5.51. Şekil-5.51 Safranbolu Mümtezlar Evi.....	86

Şekil-5.52. Şekil-5.52 Safranbolu Havuzlu Asmazlar konağı ahşap oyma tavan göbeği.....	86
Şekil-5.53. Şekil-5.53 Safranbolu Mümtazlar evi sofa tavan göbeği bulunan applike süsleme örneği.....	87
Şekil-5.54. Şekil-5.54 Daday Köpekçioğlu konağı applike süslemeli tavan göbeği.....	87
Şekil-5.55. Şekil-5.55 Safranbolu Sipahioğlu konağı.....	88
Şekil-5.56. Şekil-5.56 Sarı Mustafa evi.....	88
Şekil-5.57. Şekil-5.57 Doktor konağı baş oda tavanı.....	88
Şekil-5.58. Şekil-5.58 Mümtazlar Konağı Baş Odasından Sedir. Görünümü.....	89
Şekil-5.59. Şekil-5.59 Ahşap Yer Döşemesi Örneği.....	90
Şekil-5.60. Şekil-5.60 Üst Kat Sofası ve Eyvanından Bir Görünümü.....	91
Şekil-5.61. Şekil-5.61 Üst kat sofası.....	92
Şekil-5.62. Şekil-5.62 Üst kat eyvanından bir görünüm.....	93
Şekil-5.63. Şekil-5.63 Dış çardak örneği.....	93
Şekil-5.64. Şekil-5.64 Döner merdiven. Örneği.....	93
Şekil-5.65. Şekil-5.65 Üç kollu merdiven örneği.....	93
Şekil-5.66. Şekil-5.66 Daraba ile Kapatılmış Tek Kollu Merdiven Örneği.....	93
Şekil-5.67. Şekil-5.67 Merdiven üstü yükseltilmiş sofa örneği.....	93
Şekil-5.68. Şekil-5.68 Aşevi ve Yanında Yer Alan Kilerden Görünümler.....	94
Şekil-5.69. Şekil-5.69 Hela ve abdestlik gideri görünümü.....	94

ÖZET

SAFRANBOLU EVLERİNE İÇ MİMARİ YAKLAŞIM

“Safranbolu Evlerine İç Mimari Yaklaşım” konulu tez; Türkiye’de geleneksel konut mimarisinin tarihsel gelişim sürecini, plan tipleri ve iç mekân kurgusunu, geleneksel konut mimarisinin en iyi korunduğu yer olan Safranbolu Evleri’ni ele almaktadır.

Geleneksel Türk Evi planlama ve yapısal kurgu açısından ele alınarak, plan tipleri, cephe özellikleri, kullanılan malzeme ve uygulanan teknikler açısından araştırılmakta ve tarihsel gelişim sürecine göre plan tipleri anlatılmaktadır. İç mekân kurgusu açısından temel öge olan oda ve oda içindeki donatılar işlevselliklerine ve yöresel özelliklerine göre irdelenmektedir.

Sonuç olarak; 19.yy açısından değerlendirilen Geleneksel Türk Evi ve Safranbolu Evleri iç mekân açısından irdelenerek; Geleneksel Türk Evi’nin yapısal ve kurgusal özelliklerinin, Safranbolu Evlerindeki yansımaları anlatılmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Geleneksel Türk Evi 1, Safranbolu 2, İç mekan kurgusu 3

ABSTRACT

INTERIOR ARCHITECTURAL APPROACH TO SAFRANBOLU HOUSES

The thesis on “Interior Architectural Approach to Safranbolu Houses” focuses on the historical development process of traditional residential architecture in Turkey, plan types and interior design and Safranbolu Houses, where traditional residential architecture is best preserved.

For this purpose, the development and origin of The Traditional Turkish House, starting with the transition from the life of the tent to the settled order in the historical process and carrying the traces of various cultural elements, are investigated. The definition, history and formation of The Traditional Turkish House and the historical development process of Safranbolu region in terms of traditional housing architecture are mentioned.

The Traditional Turkish House is examined in terms of planning and structural fiction, the types of plans, the characteristics of the front, the materials used and the techniques applied, and the types of plans are explained from the simplest plan to the most complex plan according to the historical development process.

The basic elements of interior design are the room and the equipments in the room are examined according to their functionality and local characteristics. In the same way, the centralist influence that determines the plan of the sofa and the sofa and the structural elements of the sofa are explained in detail.

As a result, The Traditional Turkish House and Safranbolu Houses which were evaluated from the architectural point of view of 19th century are examined from the perspective of Interior Design and the reflections of the structural and fictional characteristics of The Traditional Turkish House in Safranbolu Houses are explained.

Keywords: The Traditional Turkish House 1, Safranbolu 2, Interior design 3

1.1.GİRİŞ

Ev, insanoğlunun var oluşundan günümüze kadar başta barınma olmak üzere pek çok ihtiyacının karşılandığı bir yapı olup, fiziki çevre koşullarına, kültürel etkenlere ve çağın teknolojisine bağlı olarak değişik yapısal özellikler göstermektedir.

Osmanlı'nın sosyal, ekonomik ve kültürel yapısının biçimlendirmiş olduğu yapısını günümüzde de devam ettirebilmiş olan Safranbolu tipik Türk Evi yaşam geleneğinin sürdürüldüğü yegâne yörelerden biridir. Geçmişteki mekân organizasyonu hemen her odada her türlü eylemin gerçekleştirilebileceği mekânlar olarak planlanmış, mobilyalar da buna hizmet edecek şekilde bina bünyesine dâhil ve çok işlevli olarak tasarlanmıştır. Bireylerin içinde buldukları mekânlarla iletişimi; mekânın bileşenleri olan “mekânın toplumsal karakteri, mekân donatıları, mekânda oluşan eylemler” üzerinden gerçekleşir. Bu nedenle Safranbolu bölgesi seçilerek bu bölgede Türk Evi kavramı, tasarım ilkeleri, plan tipleri ve iç mekân kurgusu incelenmiştir.

2-TÜRK EVİ'NİN TANIMI VE TARİHÇESİ

2.1. Türk Evi'nin Tanımı

Türk evi ile ilgili bilimsel çalışmalar yapan bilim adamlarının bu konuyla ilgili tanımlarına geçmeden önce “ev” kavramı tanımlanmaktadır.

Ev sözcüğü eski Türkçe 'de “eb” den gelmektedir. (Meydan Larousse, 1990) “İnsanların oturması için yapılmış mesken anlamındadır.” Bir diğer tanıma göre ev; “Yalnızca bir ailenin oturabileceği şekilde ve büyüklükte yapılmış konut” (Hasol, 1990) anlamındadır.

Celal Esad Arseven'e göre ; “Mesken manasına da gelen ev tanımının mimarideki manası kulübe ve damdan daha büyük ve özenli yapılmış olan bir veya birkaç katlı kâgir veya ahşap meskendir.” (Arseven)

Türk evi ise Sedad Hakkı Eldem'e göre; “Osmanlı devletinin işgaliyle Rumeli ve Anadolu'ya yerleşmiş, kendi özelliklerinin var olduğu bir ev tipidir.” (Eldem, 1968)

Türk Evi bir katlıdır. Değişik etkenlerden ötürü kat adedi birden fazla olsa bile asıl kat her zaman tektir. Bu asıl kat, birkaç katlı evlerde mutlaka en yukarıdaki kattır.

Kırsal kesimde, bahçe içinde ve serbest yerleşim alanlarında tek katlı, şehir içinde, dar ve sıkışık alanlarda ise iki ve üç katlıdır. Yaşama katı, hava, güneş ve manzaradan yararlanması için son katta düzenlenmekte, zemin kat ise daha çok giriş avlusu (hayat), iş evi (bağdamı), kiler (mahzen), ambar, samanlık, ahır olarak değerlendirilmektedir.

Birçok evde zemin kat ile asıl kat arasında bir ara kat vardır ki kat merdiveninin ara sahanlığından ulaşılan bu oda bir asma kat şeklinde olup tüm bina alanını kaplamaz. Kat yüksekliği minimum ölçülerdedir. Isı yalıtımı bakımından yeterli düzey sağlandığından kışlık oda olarak kullanılır.

Bütün bu tanımlar ile Türk Evi'ni; Türklerin geçmişte yaşamış oldukları topraklardan edindikleri mimari özellikleri, yeni yaşadıkları coğrafyaya uygun olarak kendi geleneksel yaşam kültürleriyle kaynaştırmasından oluşmuş bir konut tipi olarak tanımlayabiliriz.

2.1. Türk Evi'nin Tarihçesi

İlk barınaklar önceki çağlarda yağış, soğuk hava, yabanî hayvanlardan korunma amacı güdülerek içinde bulunulan çevreye göre değişik şekillerde ortaya çıkmıştır. "Şekil 2.1" Evler, birey ya da ailenin sürekli olarak yaşadığı sosyal ünedir. İçinde bulunulan çağa göre bir yapının ev niteliklerini taşıması için sahip olması gereken bazı unsurlar vardır. En az bir tuvalet, yatma ve mutfak ünitesinin bulunduğu yerler ev olarak adlandırılabilir. "Şekil 2.2" Cilâlı Taş Devri'nde tüketicilikten üreticiliğe geçiş evresi ile birlikte tarıma başlanmış ve insanlar pişmiş tuğla, kerpiçten evler yapmayı öğrenmişlerdir. Anadolu'da keşfedilen en eski evlerin bulunduğu Çatalhöyük bölgesinde insanların evlerde ilk merdiveni kullandıkları görülür.

Şekil 2.1. Barınak olarak kullanılan ağaç kovukları ve mağaralar

Şekil 2.2. Çatalhöyük

Dört köşesi yüksek engeller ile kapalı, içine bir merdiven ile inilen bu evler, gerek ilk evler gerek ise yerleşik yaşam hakkında önemli bilgiler sunar. Marangozluk ve inşaatçılık bilgilerinin ilerlemesi ile insanlar kendilerine doğadaki malzemeleri kullanarak ev inşa etmeye başladılar. "Şekil 2.3"

Şekil 2.3. Çatalhöyük bölgesinde ilk merdiven örneği (Kubbeli Harran evleri)

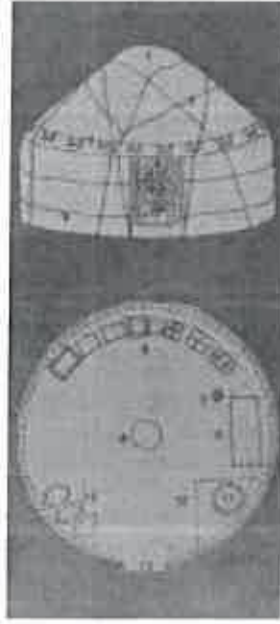
Türklerin bundan bin beş yüz yıl önce orta Asya'da, iklim ve coğrafi şartların gereksinimi olarak, genellikle göçebe bir hayat yaşadıkları bilinmektedir. Türkler, hep çadırlarda doğup ve buralarda yaşayıp ölmüşlerdir.

Türkler İslamiyet ile tanışmadan önce yurt olarak adlandırılan çadırlarda yaşıyorlardı. Çadır içindeki yaşam, çok amaçlı kullanım özellikleri doğrultusunda geliştiği için bugün bile bu şekilde düzenlenen odaların insan gereksinmelerine cevap verebildiği durumlarla karşılaşmaktadır. Çadır kelimesi Türkçe olup çatmak fiili ile ilgilidir. "Şekil 2.4" (TDK)

Şekil 2.4. Bir Orta Asya Çadırı; otağ

Otağ çadırı; Türk evinin temeli olan ve nitelikleriyle de aynı özellikleri taşıyan odanın ilk halidir. "Şekil 2.5" Türk evi tipine en eski örnek, iki odanın yan yana getirilmesi ile oluşturulan plan tipidir. Otağ ile odanın işlevsel benzerliği, her ikisinin de özellikle çok maksatlı kullanım için tasarlanmış ve biçimlendirilmiş olmalarıdır.

Şekil 2.5. Orta Asya Çadırının Genel Görünümü. (Ö. Küçükerman, ,Kendi Mekânının Arayışı İçinde Türk Evi sf.32)

2.2. Türk Evi'nin Oluşumu

Türk evleri kültürümüzü birebir taşımaktadır. Hem orta asyadan hem de anadoludan gelen kültürel değerlerle daha önce bu coğrafyada yaşamış toplumların kültürünü harmanlayıp Türk evinde yaşadığını görmekteyiz. Sonuç olarak Türk evinin oluşumunda toplumların değerleri ve mimari mirasları önemli rol oynamıştır. Göçebelik dönemine kadar uzanan bu evlerin kökeni, kullanım alanları otağ çadırlarına kadar dayanmaktadır. Çadır göçebe hayata uygun yapılmış olmasa da konut mimarisinde etkisi bir o kadar fazladır. Soyut çevre ve bağımsız mekan kavramları yaşamaya uygun olmayan koşulların var olduğu Asya topraklarından devamlı göç halinde olma durumundan ortaya çıkmıştır. Daha sonraları içedönüklük ve dışa kapalılık olarak değişmiş olan bu kavramlar büyük aile kavramıyla birlikte orta mekan kavramı olarak belirmiştir. Orta mekan; göçebelikte kullanılan çadırlarla konutlarda ki odaların sofanın etrafında birleşmesinin benzeridir. Çadır ile Türk evnin düzeni ve kullanılış şeklinin alt yapısı hemen hemen aynıdır. Bu mekan düzeni evin içini etkilediği kadar sokak yapısını da etkilemiştir. Konut, avlu, sokak vb ilişkiler mekan kavramını etkilemiştir. Evlerin orta mekanlarıyla sokakların çıkmaz sokakları arasında büyük bir benzerlik görülmektedir.

2.3.1. Sosyal Yaşam ve Gelenekler

Anadolu'nun iklimi, bitki örtüsü ve doğal durumu Türk Evi'ni oldukça etkilemiş ayrıca; gelişen kültür ve öncesinde yaşayan medeniyetlerden kalan kültürel ve yapısal miras da Geleneksel Türk Evi'nin bugünkü anlamıyla şekillenmesini sağlamıştır. Anadolu'nun ilk evleri olan ve Çatalhöyük'te kerpiç ve ahşap malzeme kullanılarak inşa edilen yapılar tek odalı ve çoğunluğunda olmamakla birlikte kilere sahip olan evlerdir. İnşa edilen evler var olan malzemeye göre plansız yapılmıştır. Türkler ile birlikte kent ve köy düzeni İslami kurallara ve Türk örf ve adetlerine göre uyarlanmıştır. Bu sentezde kıstas daima insan olmuştur. Türk Evi'nde oda içinde uygulanan kapı, pencere, dolap ve yükükler insan boyutunun dışına çıkmamış, aynı zamanda üst noktaları sınır olarak kullanılmıştır.

Türk toplumunun sahip olduğu değerler, geçmişin kültürel kalıntısını içerirler. Geleneksel Türk Evi de Türk toplumu gibi birçok kültürün birleşmesi sonucu oluşmuştur. Göçebe yaşam, inanışlar ve İslam dünya görüşü, zengin Anadolu birleşimini yaratmıştır. Türk Evi ve odasının biçimlenmesini bu kültürel birleşim, kurallaşmış davranışlar ve mekân ilkeleri sağlamıştır.

Türk Evi'nin tasarımını aile yapısı, günlük hayat ve dini anlayışı etkilemiştir. Tasarımından süslemesine kadar olan her şey de soyo-kültürel yapının bir etkisidir. "Ekonomik yeterlilik bir yapının oluşmasında önemli rol oynar. Bu durumda ananevi yapıların durumu ekonomik yapıyla doğru orantılı olmuştur." (Turgut, 1990)

2.3.2. Din

En önemlilerinden bir tanesi de İslamiyet ile birlikte mahremiyet duygusunun gelmiş olmasıdır. Bu duygu insanların daha içe dönük yaşamalarını sağlamış ve mekan oluşumlarını da etkilemiştir. Bunun sonucunda haremlik-selamlık gibi evin kadınlarına ve erkeklerine özel, farklı mekânların oluşmasına neden olmuştur. “Gelenek, görenek ve din insanlar üzerinde “azla yetinme” felsefesini getirmiş ve maneviyatçı bu görüş ime geçici sayılan bu dünya üzerinde konutların kalıcılığı çok önemli sayılmamıştır.” (Filibe, 1989)

2.3.3. İklim ve Coğrafi Konum

İklim ve coğrafi koşulların her dönemde mimaride önemli ve olumlu etkisi olmuştur. Evin tasarımını bölgenin yağış ve jeolojik durumu etkilemiştir. “Yağış şartlarının fazla olduğu yerlerde dam şeklinin daha dikkatle yapılmasına, soğuk olan bölgelerde ise daha korunmalı yapılmasına neden olmuştur. Ayrıca zeminin eğimleri evlerin şekil ve kat yapısını oldukça etkilemiştir.” (Filibe, 1989) Yapıların parselleri ve kullanılış açısından önemi oldukça fazladır. Evler sokağın doğal yapısını bozmamalı, zemin katlar sokağa taşmamalı ve daraltılmamalıdır. Üst katlar ise çıkımlar ile plan tipleri değiştirilip istenilen plan tipine ulaşılmaktadır.

Anadolu’da ki evler iklim ve coğrafyanın değişikliğine göre belirlenmiştir. Plan tipleri şu şekildedir.

“Ilıman iklim bölgesi: Ilık ve yağışlı olduğundan evler kapalı, dış sofalı veya iç sofalıdır.

Akdeniz İklim Bölgesi: Yazlar uzun ve kurak, kışlar ise ılıktır. Tercih edilen plan tipleri ise açık dış sofalıdır.

Yayla İklim Bölgesi: Yazlar çok kurak ve sıcak, kışlar ise aksine çok soğuktur. Aynı zamanda yazın oluşan gece gündüz ısı farkları nedeniyle bu iklime uyabilecek plan tipi avlulu olanlardır.

2.3.4. Malzeme

Yapıda kullanılan malzemeler genellikle aynı olmasına rağmen bölgelere göre farklılık göstermiştir. Örneğin ahşabın fazla olduğu yerlerde ahşap, taşın yoğunlukta olduğu yerlerde ise taş kullanılmıştır. Konutun yapısını belirleyen en önemli ve en çok kullanılan malzeme ahşaptır.

Kerpiç; ormansız ve taşsız bölgelerde kullanılır. Anadolu'da killi çamurdan, yapı malzemesi olarak kullanılır. Basit, dik açılı plan çözümlerine gidilmiş, pencereler küçük tutulmuştur.

Ahşap ve Kâgirin Birlikte Kullanıldığı Bölgeler; hımsı yapı diye adlandırılan yapı yöntemiyle, önce ahşap bir iskelet yapılır ardından araları kerpiç, tuğla veya taşla doldurulmaktadır.

Bu yapılarda duvarlar iç ve dıştan sıvandığı gibi, bazen dışta sıvanmadan bırakılır. Hımsı yapı sisteminde, iklim ve konstrüksiyon elverdiğinde, serbest planlamalara gidilebilmiştir.

Ahşap; iskelet tamamen ahşapla kaplanır.

Taş; yığma yapı şeklinde kullanılmakta bazen ahşap hatıllara yer verilmektedir. Pencereler küçük tutulmaktadır.

2.3.5. Sosyo-Ekonomik Durum

Türk Evi'nin oluşumu, o bölgenin sosyo-ekonomik durumuyla yakından ilgilidir. Evin bir odası tezgâh olarak ayrılıyorsa o bölgenin geçim kaynağı hayvancılık veya el sanatları olarak bilinmektedir. Alt kat hayvanların barınması ve kışa girerken yiyeceklerin korunup saklanması amacıyla kiler, depo olarak kullanılmıştır. Üst katlar ana kattır, yaşam alanıdır.

3. TÜRK EVİ'NİN MİMARİ ÖZELLİKLERİ

3.1. Türk Evi'nin Plan Özellikleri

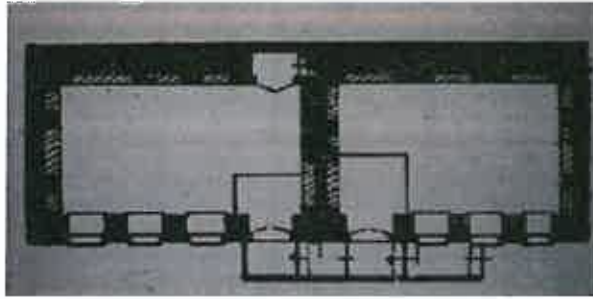
Odaların sofa etrafında yer almasıyla tipik Türk evleri oluşmuştur. Bütün odaların özellikleri aynıdır, az sayıda değişkenlik göstermiştir.

S. H. Eldem'in sofa sınıflandırması şu şekildedir:

- Sofasız
- Dış sofalı
- İç sofalı
- Orta sofalı plan tipleri.

3.1.1. Sofasız Plan Tipi

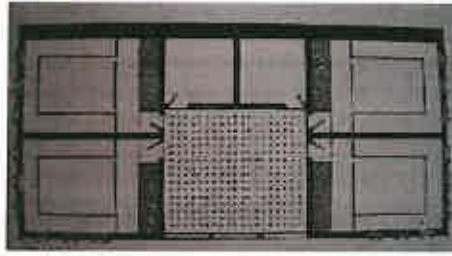
Erken dönem Türk evlerindedir, en ilkelidir ve odaların birbirleri ile ilişkileri yoktur, dışarıdan girilir. Bu türler genellikle bahçe kapısı ve bahçe duvarları ile korunan iç avlulu, ön bahçeli veya yan bahçeli evlerdir. "Şekil 3.1"

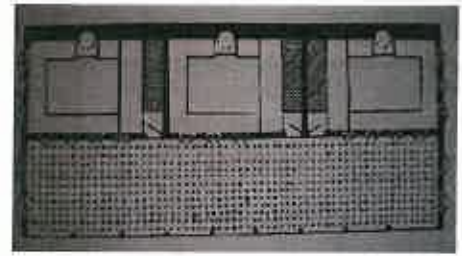
Şekil 3.1. Sofasız Evler (S. H. Eldem, Türk Evi Plan Tipleri sf.27)

3.1.2. Dış Sofalı Plan Tipi

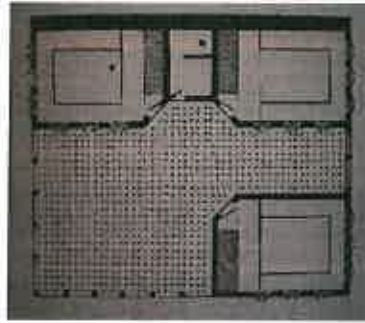
İkinci tür ise dış sofalı tiplerdir. Odalar sofa adı verilen ortak bir mekâna açılır. “Şekil 3.2” Sofanın önü bazı iklimlerde açık bırakılarak ev halkının serinlemesi sağlanmıştır. Sofa, bir ya da üç cephesi duvarsız ve dış dünyaya açıktır. Sofanın uç kısmına bir köşk eklenmesiyle ilk değişiklik meydana gelmiştir. İki oda arası açılarak sofanın bir uzantısı şeklinde korunmuş bir mekân elde edilmiş ve bu mekâna da “eyvan” denilmiştir. “Eyvan en fazla oda sıralarının içinde, yani iki oda arasındadır. Dar yüzü sofaya bakar. Sofanın ortasında olduğu zaman orta eyvan, aksi takdirde yan eyvan olur.” (Eldem, 1955)

a

b

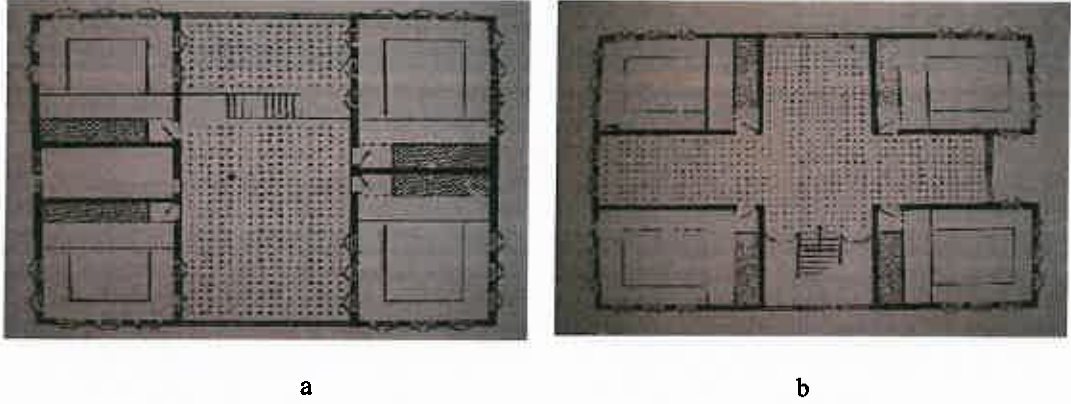

c

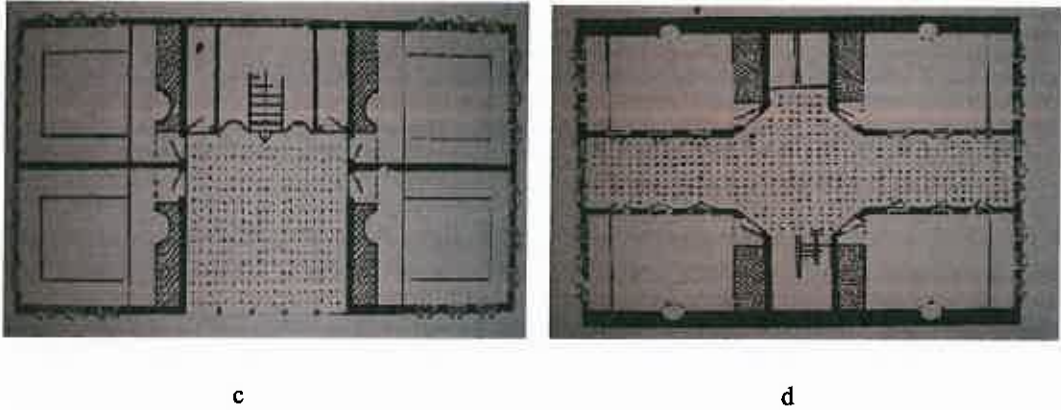
Şekil 3.2. Üç Tarafı Odalı Dış Sofalı (a) Plan Tipi, Dış Sofalı Sıra Odalı (b) ve Köşe Sofalı (c) Plan Tipi (S.H. Eldem, sf.34)

3.1.3. İç Sofalı Plan Tipi

Erken dönem Türk evlerinden sonra ortaya çıkmıştır ve en yaygın olanıdır. Halk arasında karniyarık diye adlandırılır odalar arasına alındığından dolayı. Dış sofalı eve nazaran daha korunaklıdır. İç sofalı plan tiplerinde ya bir sedir veya bazı plan tiplerinde sofadan parmaklıklarla ayrılıp, yükseltilmiş geniş oturma köşesi yer almaktadır. Ancak bu plan tipinde eyvan sayısının iki ile sınırlı olması bu plan tipinin iç sofalı plan tipi olduğunu göstermektedir. “İç sofalı plan tipinde bazen eyvan, yan sofa veya merdiven sofaları ilave edilerek sofa genişletilmiştir.” (Eldem, 1955) “Şekil 3.3, Şekil 3.4”

Şekil 3.3. İki Yüzlü İç Sofalı Plan Tipi (a), İki Yüzlü İç Sofalı Eyvanlı İdeal Plan Tipi (b)
(S. H. Eldem, sf.93)

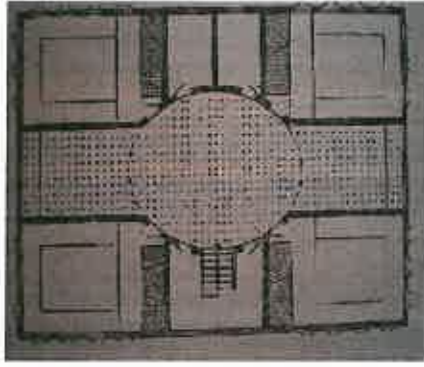

Şekil 3.4. Yüzlü İç Sofalı İdeal Plan Tipi (c), İki Yüzlü İç Sofalı Plan Tipi (d)
(S.H. Eldem, sf.94)

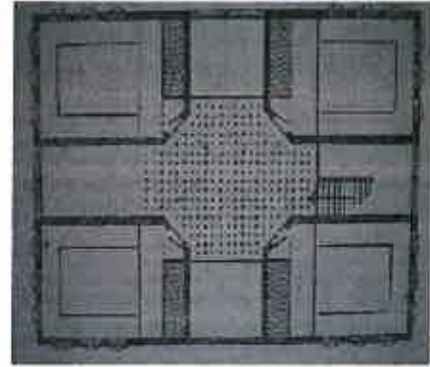
3.1.4. Orta Sofalı Plan Tipi

Plan gelişiminin son evresidir. Bu plan tipi başta büyük şehirlerde, üst mertebeli kişilerin evlerinde, medrese, camii gibi yapılarda uygulanmış ardından yaygınlaşmıştır. Bu tip eşit dörtgen şeklindedir. Köşelerine odalar yerleştirilmiş aralara ise merdiven, eyvan, hela, kiler ve mutfak gibi alanlar yerleştirilmiştir.

“Şekil 3.5”

a

b

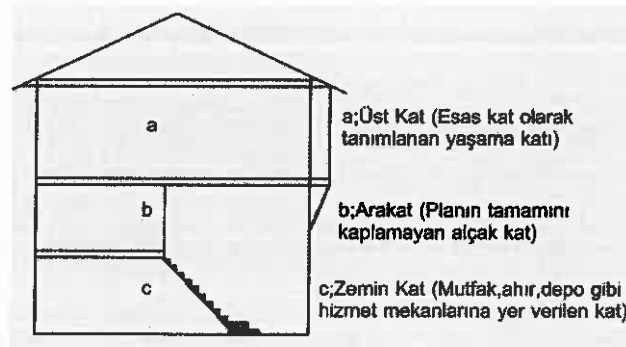
Şekil 3.5. Pahlı Sofalı Ev Planına Ait İdeal Tip (Üç eyvan ve bir merdivenli orta sofalı) (a), Oval Sofalı Ev Planına Ait İdeal Tip (Karşılıklı iki eyvanlı) (b) (S.H. Eldem, sf.130)

2.3.3.2. Türk Evi'nin Cephe Özellikleri

Türk Evi esasen tek katlı bir yapıdır. Zaman ile kat sayısı fazlalaşmış olmasına rağmen esas kat tektir. Bu ana kat yapının en üst katıdır. Basit yapılarda halen daha tek kat vardır. Bu kat ise mahremiyet açısından zeminden yaklaşık 1.5-2 m yüksekliktedir. Ana kat pencere fazlalığı sayesinde ışık ve havadan daha fazla yararlanabilmesi için arsanın topoğrafik düzenine göre yükseltilmiştir.

“Şekil 3.6” Bu duruma daha çok şehir evlerinde rastlanmıştır. Zemin kat duvarları için kagir malzeme kullanılmıştır ve penceresizdir.

Daha sonraki zamanlarda bir ara kat yapılmıştır zemin ve esas kat arasına. Başlarda bu ara kat bütün alanı kapsamazken zamanlar önem kazanarak katın hepsine yayılmıştır ancak tavan yüksekliği esas kattan daha alçaktır ve pencereleri daha ufak, az sayıdadır. Ahşap çatkılıdır. Bu katlar önem kazanmış olmasına rağmen esas kat daimi tektir ve en üst kattır. Bu esas katlar evin planını ve cephe görünümünü oluşturur. Zemin ve ara katlar ise üst katı taşımak için var olan katlardır.

Şekil 3.6. Türk Evinde Kat Seviyesini Gösteren Kesit

Çıkmalar cephe görünümünü en çok etkileyen etmendir. İslamiyet ile birlikte gizlilik duygusunun hâkim olduğu kapalı yaşam şekli değişmiş ve dışa açılmaya doğru yönelmiştir; böylece çıkmalar öncelikle, başodalarda yapılmaya başlanmıştır. Çıkma ve saçaklar yardımıyla, odaların genişletilmesi, aydınlatılması, havalandırılması, manzaraya açılması, yağmurdan korunması gibi imkânlar elde edilmiştir. Türk Evi'nin cephe tasarımında doluluk ve boşluk arasında uyum sağlanmıştır. Çıkmalar birçok nedenden dolayı kullanılmıştır; üst katta yer kazanmak, manzara ve sokağın seyredilmesi, ışık ve serinlik elde etmek için, girişin üstünde yer alan çıkmalar hem girişi belirler hem de girişi günün etkilerinden korur.

Cephe görünümünü etkileyen etmenler arasında en önemlisi çıkmalardır. Kapalı yaşam şekli kendini zamanla dışa açılmaya doğru değiştirmiş ve çıkmalar önem kazanmıştır. Bu çıkmalar başta başodalarda görülmüştür. Bunun sayesinde odalar genişlemiş, daha fazla aydınlanmış, havalanmış ve yağmurdan korunmuştur.

Çıkmaların kullanım amaçları birden fazladır; üst katta fazladan alan oluşturmak, manzara ve sokağın rahat izlenmesini sağlamak, pencere çokluğundan dolayı ışık ve serinlikten yararlanmak istenmesi başlıca ve en önemli nedenlerindendir. Cephe görünümünde doluluk ve boşluk önemlidir.

Daha önceleri evlerde çıkma görülmemiştir; ancak Barok akımının etkisiyle 18. yy sonrasında cephelerin aydınlık, ferahlığı ve hareketlenmesi açısından çıkmalar arttırılmıştır. 19.yy da II. Mahmut zamanında Ampir üslubu etkisini gösterir. Bu üslup plan, cephe ve süslemeye sadelik getirir, eğri yüzeyler azalır. “Cephelerde, yarım gömme sütunlar yani pilastır, alınlıklar, kemerler, kilit taşları, sıvıyla yapılmış süslemeler, madalyon ve tuğralar ampir üslubunun en belirgin özellikleridir. Cepheler çakılı, sıvalı veya tamamen ahşap kaplıdır.” Türk Evi’nde iki türlü süsleme mevcuttur. “Şekil 3.7”

Şekil 3.7. Türk Evi’nde dolma göz duvar örneği

3.2.1. Dış Süsleme

Cephede kullanılan taş ve tuğla dizilimiyle ortaya çıkan süsleme şeklidir. Çıkma, saçak ve bacalar da bu grupta yer alır. Bağımsız taş süsleme kapı ve pencerelerde daha fazla gözlemlenmektedir. Madeni süslemeye ise kapı ve pencere parmaklıklarında rastlanır. Kapı tokmakları çok çeşitlidir; insan ve hayvan figürleri yer alır.

3.2.2. İç Süsleme

İç süslemeye çok fazla önem verilmiş, iç mekanlar bu süslemelerle zenginleştirilmiştir. İç süslemeler özellikle taş ocaklar da bitkisel motif ve yazılar olarak görülmektedir. Dolap kapaklarında da birçok süslemeye rastlanmaktadır.

2.4. Türk Evi'nde Kullanılan Malzeme Ve Uygulanan Teknikler

Türk Evi'nin yapımında ana malzeme ahşap, dolgu malzemesi ise kerpiçtir. İlk insanlara dayanan kerpicingin hammaddesi killi topraktır bu toprağın içine saz ve kamış katılarak güneşte kurutulmuş ve kerpiç elde edilmiştir. Kerpiç kullanımının en büyük etkeni ekonomik olarak ucuzluğu ve kolay bulunabilmesidir. Aynı zamanda kerpiç oldukça sağlıklı bir malzemedir. Isı ve ses izolasyonunu sağlar aynı zamanda da yangına dayanıklıdır ve su yönünden korunduğu sürece de uzun ömürlüdür. Olumlu yönleri olduğu kadar olumsuz yönleri de olan kerpiç duvarlar nem, sıcaklık ve rüzgara karşı malzemenin tuz kristalleşmesine bağlı olarak hassastır, ani değişimler malzemenin bozulmasına neden olur.

Buna göre doğal ahşap malzemenin üstün ve zayıf yönleri şu şekildedir:

Üstün Yönleri:

- a) Ahşap oldukça hafif bir yapı malzemesi olmasına rağmen dayanıklılığı yüksektir. Bu nedenle hareketli yüklerin az olduğu yapılarda çeliğe ve betonarmeye göre daha üstün bir malzemedir.
- b) İşçiliği kolaydır.
- c) Yapım süresi kısadır.
- d) Sökülüp takılabilen bir malzeme olduğundan çok az bir kayıpla tekrar kullanılabilir.
- e) Onarım ve takviye edilmesi kolay bir malzemedir. Zamanla eskiyen ya da herhangi bir nedenle bozulan ve taşıma gücünü kaybeden elemanların tamir edilmesi veya yerlerine yeni parçaların yerleştirilmesi oldukça kolaydır.

Zayıf Yönleri:

- a) Ahşap “çalışan” bir malzemedir; yani su alınca şişer, kuruyunca büzülür.
- b) Ahşap optik olmayan yani anizotrop bir malzeme olduğundan doğrultusu belirtilmeden direncinden söz edilemez. Bu nedenle, ahşap taşıyıcı sistemde çeşitli elemanların ek yerleri, birleşim noktaları ve dayanakları tasarlanırken bu özellik göz önünde bulundurulmalıdır.
- c) Ahşap organik bir yapı malzemesi olduğundan dayanıklılığını olumsuz etkileyecek bitkisel ve hayvansal zararlıların yaşamasına imkân verir.
- d) Ahşap yangın sırasında kolay tutuşabilen bir malzemedir.
- e) Ahşap doğal bir malzeme olduğundan dayanıklılığını artırmak mümkün değildir.

Geleneksel ahşap yapılarda dolgu malzemesi olarak ahşap, kerpiç, tuğla ve taş kullanılmıştır. Taşıyıcı çerçeve elemanları arasını dolduran bu malzemeler hem ısı yalıtımı sağlamakta hem de yapı sertliğini artırmaktadır.

Kerpiç Anadolu’da kullanılan en eski yapı malzemelerinden biridir. Kerpicing hammaddesi killi-yağlı topraktır. Toprak, su ve saman karıştırılarak çamur yapılır ve bir gece dinlendirilir. Ertesi gün tekrar su ile karıştırılıp kalıplara dökülür. Kalıplar hemen çıkarılıp bir sonraki döküme hazırlanır. Kerpiç tuğlaları 2-3 gün bekletildikten sonra ters çevrilir ve bu şekilde 8-10 gün bekletildikten sonra yapıda kullanılır. Genel olarak kerpiç yapım aşamaları her yerde aynıdır fakat karıştırılan saman miktarı bölgesel olarak değişebilir. Saman oranının fazla olması kerpicing boşluklu ve kaba olmasına neden olur. “Şekil 3.8”

Şekil 3.8. Kerpiç tuğlalarının hazırlanışı

Kerpiç, ısı yalıtım özelliğinin yüksek olması, kolay temin edilebilmesi ve difüzyon yoluyla mekânların hava dolaşımını sağladığından dolayı çok kullanılan bir malzemedir.

Tuğla, geleneksel ahşap yapılarda yaygın olarak kullanılan bir malzemedir. Yapımında pişmiş toprak malzeme kullanılır. Geleneksel Türk evlerinde kullanılan tuğla boyutları 12-13 cm ile 26-28 cm arasında değişmektedir. Kalınlıkları ise 2.5-3.5 cm arasında değişmektedir. “Şekil 3.9”

Şekil 3.9. Geleneksel Türk Evi’nde tuğla kullanımı

3.3 Türk Evi’nde Oda

Odalar geleneksel evlerin tasarımındaki en büyük etkenlerdendir. İnsanların gereksinimlerinin çoğunluğunu bu odalar karşıladığından ötürü önemlidir. Türk evinin en önemli olan odalar tek başına bir yaşam alanıdır. Odasız ev olamaz daima kendi başına bir ögedir.

Türk evinde oda, otağ çadırlarıyla özdeştir. Türk odasının planı dörtgen yapıya sahiptir. Büyüklüğünü belirleyen ögeler ise ahşap boyu ve geçebileceği açıklıktır. Oda sayısı evlerin büyüklüğünü belirlemektedir. Biçim ve sayıları tip oluşumunda önemli rol oynamaktadır. Her fazla ve az oda ile yeni bir plan tipi ortaya çıkmaktadır. Plan tiplerinde odalar tek veya çift sıra halinde olurlar, sonlarda olan odaların birden fazla cephesi olacağından daha fazla ışık alır. Odaların en önemli özelliği sedir, ocak, niş, yüklük ve pencerenin yer aldığı alt bölümle üst bölümün bağlantısıdır.

Odalar çeşitli mekanlara farklı yönlerde açılırlar. Odalar, sedirde oturan insanı dış dünya ile iç yaşamdan koparmayan bir mimariye sahiptir. Başodalar çok büyük öneme sahiptir ve üç cephesi de dışarıya bakar. Türk evinde dolaplar, seki üstü, seki altı ve eyvanlar kendi içinde bir bütündür. ‘‘Şekil 3.10’’

Dikdörtgen alan iki işlevsel bölüme ayrılmıştır:

1. Seki altında dolap ve şömine yer alır burası hizmet alanıdır. Düşük tavana sahiptir ve giriş bölümüdür.
2. Seki üstü ise oturma alanıdır. Hareketsiz ve alçak sedirler yer alır. Hayat veya sokağa bakan pencerelere sahip olmakla birlikte tavanı seki altına nazaran daha yüksektir.

Şekil 3.10. Odanın seki altı ve seki Üstü (Günay, 1998)

Odanın bu iki bölümünün mekânsal ayrımı oturma bölümünün girişten bir basamak yüksek olması ve daha zengin tasarımlarda, direklik ile gerçekleştirilmiştir. Direklik genelde açık, kenarları korkuluklu üçlü bir kemerdir. Böylece iki bölüme ayrıldığı zaman odanın dikdörtgen planında oturma bölümü kareye dönüşür. Bu bölümün tavanı çoğunlukla merkezi bir süsleme düzenine sahiptir. Türk yazarlar oturma bölümünün tavanının yüksek olmasını bir kubbeye, dairesel form ile süslenmesini de Asya çadırlarına benzettiklerini dile getirmişlerdir. Evin iç tasarımıdaki bu ayrıntı herhangi bir değişiklik yapmaz, sadece ona sembolik bir içerik katar. Oda tasarımının bir diğer özelliği doğrudan hayata açılmasıdır.

Çadır ve oda ilişkisinin benzerliğini daha iyi anlatmak için oda kurgusundan yola çıkılabilir. Çadır ve odanın iç düzeni fazlasıyla benzerlik taşımaktadır. Odanın orta alanının boş bırakılıp duvarlarının sedirler ile dolmasıyla çadırdaki görülmekte olan yerleşim düzeni aynıdır. Küçükerman'ın da dediği gibi, "oda ve çadır arasındaki davranışsal benzerliğin en büyük örneği budur." (Küçükerman, 1973)

Küçük tepe pencereleri; sedirlerin üzerindeki büyük pencereler, süslemeli alçı çerçeveler ve renkli camlarıyla farklı türde ışık kaynağıdır. Altındaki pencereler doğrudan sedirleri aydınlatmakta, üsttekilerden ise odaya renkli, değişik bir ışık süzülmemektedir. Alt tarafta bulunan pencerelerde kafes bulunmasıyla birlikte ışık farklılıkları daha da artar, değişik ton ve dokuda aydınlatma oluşur. İç mekânın asıl etkisi, pencerelerin parçasıymış gibi duran büyük ve alçak sedirlerdir.

Diğer bir mekânsal özellik, yükseklikler hiyerarşisidir. Bu çok belirgin olmayan döşeme kademelenmesi aracılığı ile belirginleşir. Giriş tarafında hayata göre en düşük seviyededir. Kapının eşliğinden geçildiğinde seviye altı dışarıya ile aynı seviyededir. Bir basamak, girişi oturma bölümünden ayırır. Daha yüksek seviyedeki oturma bölümü döşemesi halılarla kaplıdır. Daha güzel halı ve kumaşlarla kaplı olan sedirler ise en üst seviyeyi oluşturur. Bu hiyerarşi aynı zamanda işlevseldir. Aile hiyerarşisi odanın kullanımında da en açık bir şekilde ifade edilmiştir. Baba ve ailenin yaşlıları sedirde otururlar, daha gençler girişe yakın, çocuklar da yerlerde halı ve yastıkların üzerinde otururlar. Hizmet edenler girişte bulunurlar.

Yatay boyutun egemen olduğu oda tasarımımda alt pencerelerin hemen üzerinde meyve, küçük kap koymak için kullanılan ve odayı çepeçevre dolaşan sergen, yemişlik veya terek adı verilen raflar yataylık özelliğini daha da pekiştirirler. Türk odası, en kişiselleştirilmiş mimari kavramlardan biridir. Odanın planlaması işlevsel olarak çadıra benzemektedir. Mekân kullanımı, döşenmesi ve odanın bağımsız organizasyonu göçerin çadır yaşamına benzemektedir. Bu benzetmeler kullanım açısından, biçimsel benzerlikler kurulmamalıdır. Dolaplar ve ocak bina yapımı sırasında yapılır. Onları tamamlayacak olan tek şey dokuma yani göçer ürünleridir, bu durumda Türklerin, ataları ile aynı günlük eşyaları kullandıkları söylenebilir.

Türk Ev tipolojisinde, tüm özellikleri içinde barından odalardan öte, özelleşmiş odalar da bulunmaktadır. ‘‘Köşk gibi büyük konutlarda, haremlük, selamlık, misafirler için başodalar (divanhane, divan odası, ayvan oda), günlük oda, yatak odası (oda içinde musandıralık yani yüklük), namaz odası eylemlere özel kurgulanan odalar da yer alır.’’ (Eldem, 1987; Küçükerman, 1988; Kuban, 1995; Bektaş, 2007; Arat, 2011) ‘‘Başoda, sofanın bir tarafında bulunan, mekânsal açıdan boyut ve içerisindeki süslemelerin farklılaştığı misafirler için ayrılmış bir odadır. Duvarları mekâna ait sabit mobilya ve süslemelerle dolu olan başoda, çalışma kapsamı altında ayrıntılı incelenecek mekânların başında gelmektedir.’’(Arat, 2011)

3.3.1. Kapı

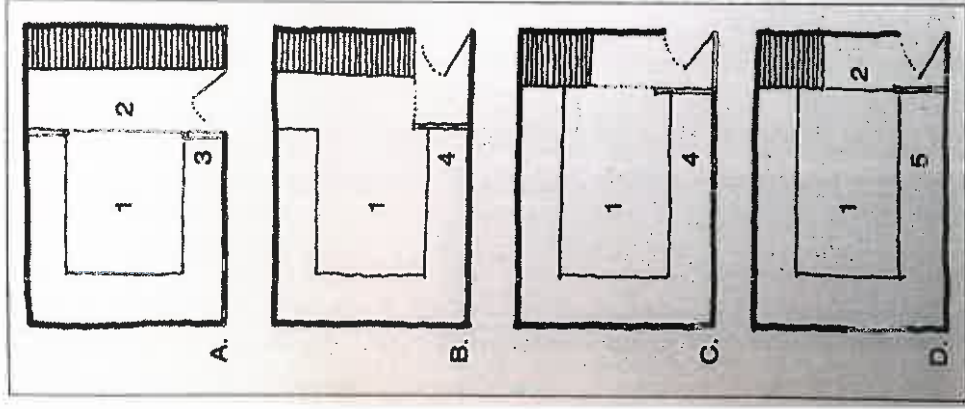
Kapı evin dış ve iç mekan arasındaki ilişkiyi sağlamaktadır. Kapı üzerinde yer alan tokmakların amaçları birbirinden farklılık göstermektedir. Kapı üzerinde farklı cinsler için yerleştirilmiş, biçimlendirilmiş ve farklı ses çıkartan iki adet tokmak bulunmaktadır. ‘‘Şekil 3.11’’ Bu çıkan farklı sesler ile içerdeki kişi gelenin kadın veya erkek olduğunu anlamaktadır.

Şekil 3.11. Giriş kapı örneği (Günay, 1998)

Sofa tarafında ki kapı yüzlerinde kemer, pervaz ve taç şeklinde başlıklar kullanıldığında kapı yüksekliği daha da artmaktadır. Öte yandan mühim odaların kapı kanatları daha ufak boydaki ahşapların birleştirilmesiyle oluşmuştur. Ayna sayısının artmasıyla farklı süslemeler eldi edilerek aynalı kanat oluşturulmuştur. Evler de geçmeli ve takmalı kanatlar tercih edilmediğinden daha seyrek görülür. Varlıklı evlerde aynalı kapılar ince geçmelerle süslenmektedir. Tek kapılı olan oda kapıları mahremiyet ve ısının korunması açısından oda içine doğru açılmaktadır. Kapıdan girildiği an direkt olarak oda içi görülmemektedir girişler köşelerden yapılmaktadır. “Şekil 3.12” Kapıdan direkt giriş olmadığından dolayı kapı açıldığında yasmak duvarından veya bir dolap içerisinden geçilip odaya giriş yapılmaktadır. (Bektaş, 1996; Günay, 1998)

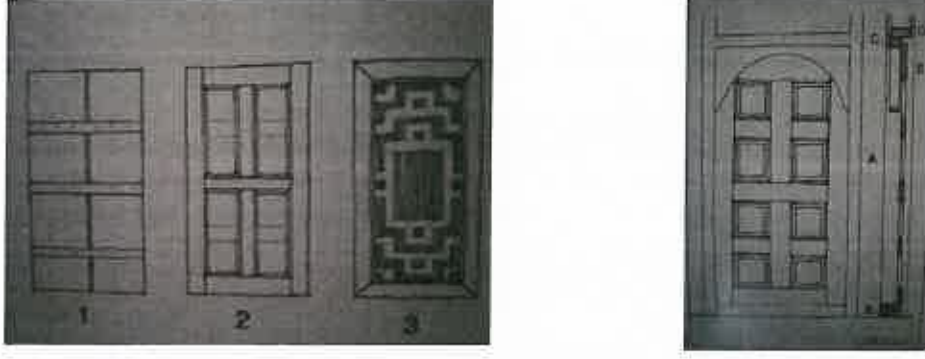
Şekil 3.12. Oda girişlerinin denetlenmesi için farklı çözümler (Küçükerman, 1973)

Kapılar ve pencereler ortak raf altında yer alır. Bu nedenle kapı yükseklikleri hemen hemen iki metre civarındadır ve önemlerini az da olsa kaybederler. “Şekil 3.13” Çift kanatlı kapılar sadece önemli yapılarda yer alır, nadiren kanadın orta kısmına bir bini konularak iki kanat etkisi verilir “Şekil 3.14”

Şekil 3.13. Oda Kapısı (B. Kahraman, Geleneksel Türk Odasında Ahşap İç Mimari Elemanları, sf.93-95)

Şekil 3.14. Türk Evinde Oda Kapısı ve Kapı Kanatlarının Kuruluş Açısından Temel Özellikleri (Ö. Küçükerman, Kendi Mekânının Arayışı içinde Türk Evi,sf.144)

3.3.2. Dolap ve Yüklükler

Eşyaların depolanması amaçlanarak yapılan dolap ve yüklükler odanın tek cephesinde olduğu gibi birden fazla duvarında da yer alabilmektedir. Yükseklikleri tavanla orantılıdır. Seki altında yer almaktadırlar. Faydalı kullanım alanını terek veya sergen denilen raflar belirlemektedir. Dolapların üst sınırı bu rafların boyutunda olup standarttır, değişmez ve fazlasıyla öneme sahiptirler. “Şekil 3.15” Yatma vaktinde burada bulunan yatak, yorganlar serilmektedir, yemek zamanında ise aynı şekilde sofraya için büyük pirinç veya bakır tepsinin çıkartılması odanın işlevselliğini bir an da değiştirmektedir. Esas görevleri depolamak ve korumaktır.

Şekil 3.15. Dolap örneği (Gülçin Bozkurt, 2009, Y.L. Tezi)

Isı yalıtımı açısından gusülhaneler ocağın yakınındaki dolap içine yapılmaktadır ve içinde sadece oturulup su kabı koyulması için bir alan mevcuttur. “Şekil 3.16”

Bir diğer uygulama ise; bu evlere özgü bulunan dolaplarda uygulanan dönme dolaptır. “Şekil 3.17” Bu dolabın amacı harem ve selamlığın duvarına yerleştirilip dönerek kadının erkekler için hazırlamış olduğu herhangi bir şeyleri sunmasını sağlamaktır.

Şekil-3.16. Dolapların içine yapılmış olan gusülhaneler (Gülçin Bozkurt, 2009, Y.L. Tezi)

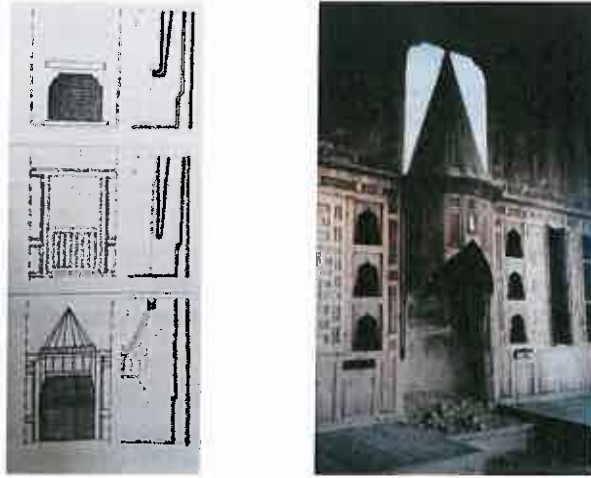
Şekil-3.17. Geleneksel Türk Evi'ne özgü dönme dolap

Yüklük ve dolaplarda genellikle sadece yatak ve giysi saklanmaktadır ancak mutfak için gerekli olan kap, silah, leğen, havlu hatta koşum takımı da saklanabilmektedir. Evlerde, hanlarda ve kervansaraylarda iç mekânda genellikle ocakların yanına yapılan ve içine öteberi koymaya yarayan nişlere tembel deliği adı verilmektedir. Bu nişlere Kur'an, bardak, testi gibi ufak eşyalar konulmaktadır. Ev mimarisinde tembel deliğine takça veya takçagöz de denilmektedir.

Rokoko tarzında süslenmiş olan bu raflarda özen yoktur. Temel amaca yönelik olan bu raflar araç ve gereçleri içinde bulundurmak için tasarlanmıştır. Çiçeklik denilen kısımlar yüklüklerin orta veya yan tarafında yer almaktadır. Dolap ve yüklükler bir kompozisyon oluşturacak şekilde yapılmıştır. Sadelik ve işlevselliği açısından ön plana çıkmaktadır. 19. yy itibariyle bu duvarların orta kısımlarında derinlik oluşturularak manzara Şekilleri yapılmaya başlanmıştır.

3.3.3. Ocaklar

Türk evinde duvar yüzeylerinde bulunan şekil açısından farklılıklara sahip olan ocaklar ev için oldukça önemli bir yere sahiptir. Isınmayı sağladıkları kadar bazen de aşevi yerinde odalarda yemeğin pişmesini sağlamaktadırlar. Odanın bir duvarı ocağa ayrılmıştır ve duvar süsleme açısından önemlidir. "Şekil 3.18" Farklı ocak tasarımları mevcuttur. Yemek odalarında duvar yüzeyinde yer alan ocaklar oldukça sadedir. Başodalarda yer alanlar ise dolaplarla birleşmiştir ve çok daha özenlidir. Külahlı, oymalı ve çiçekli olmak üzere çeşitleri vardır. Odanın içindeki her elemanın birbiriyle işlevsellik açısından ilişkileri vardır.

Şekil 3.18. Ocak kesit ve görünüşü (Eldem, 1984) (Günay, 1998)

3.3.4. Pencereler

Türk evinde pencerenin önemi fazladır. İki katlı yapılmış olan pencereler; alt kat, daha büyük, yalın ve açılabilirken, üst kat pencereleri ise, küçük, özenli ve sabittir. Gabriel'e (1938) göre Türk evlerinde dikkati çeken en önemli nokta ise aşırı derecede pencere kullanımınıdır. "Şekil 3.19" Pencerelerin bu denli önemli olmasındaki nedenlerden birisi odanın gün ışığından bu pencerelerle yararlanabilmesidir.

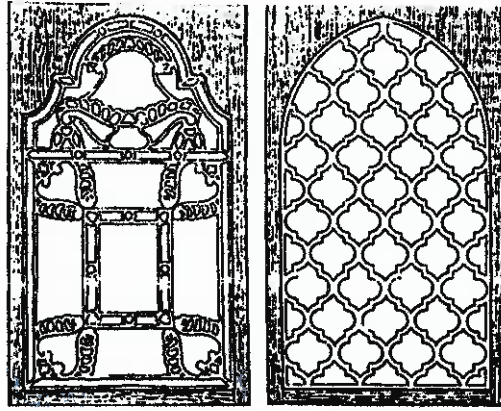

Şekil-3.19. İç mekânda pencere ve tepe penceresi (Günay, 1998)

Oda pencereleri genel olarak 80x120-150 cm kadardır. Daha büyük evlerde 100x200 cm kadar olan pencereler görülmektedir. Pencerelerin boyutları önemli olduğu kadar yerden yükseklikleri de mühimdir. Mobilya olmadığından sedirlerin yükseklikleri alçak olduğundan dolayı pencereler de buna göre ayarlanmıştır aynı zamanda parmaklık ve korkuluk yükseklikleri de bu durum göz önünde bulundurularak manzaranın kapanmamasını sağlayacak yüksekliktedirler.

İki sıra şeklinde olan pencerelerin üst kısmındakilere revzen, üst pencere, tepe penceresi denilir. Bu pencereler açılmaz ve küçüktür, renkli camlar kullanılmıştır. Her odaya yapılmayan bu pencereler önemli olan odalarda yer almaktadır amacıysa aydınlatmaya yardımcı olmaktır. Camlı çerçeveler kullanılmadan önce ahşap kapaklar kullanılmaktaydı bu kapaklar dışa doğru açılıp demir kollarla sabitlenmektedir. Bu ahşap kapakların kapanmasıyla birlikte ışık süzmesi en aza iner ve sadece küçük olan üst pencerelerden aydınlatma sağlanmış olunur. Pencerelerde demir veya ahşaptan yapılmış olan parmaklıklar mevcuttur. Bunlar çerçevelerin dışında kapakların içinde yer almaktadır. Dikey olan parmaklıklar daha kalındır ve yatay olanlar dikeylerin içinden geçmektedir. Ahşap parmaklıklar farklı şekillerle bezenmiştir. "Şekil 3.20"

Mahremiyete fazlasıyla önem verildiğinden ötürü pencereler yerden yaklaşık 1.5 m yüksekte yapılmış ve aynı zamanda da kafes ve parmaklıklarla kapatılmışlardır.

Şekil 3.20. Geleneksel Türk Evi pencere detayı (Tomsu, 1950)

İki kısımdan oluşan üst pencereler cüzi boyuttadır. Dışlıklar ne kadar sadeyse içlikler de bir o kadar süslü ve renklidir. Uygulanmış olan desenler dönemi yansıtır. Genellikle geometrik ve bitkisel desenler uygulanmıştır. “Şekil 3.21, Şekil 3.22”

Şekil 3.21. Tepe penceresi, Araklı –Trabzon

Şekil 3.22. Tepe pencere örneği

3.3.5. Tavanlar

“Tavan, genel olarak örtülü bir yerin yukarısını meydana getiren yüzey, taban karştı olarak tanımlanmaktadır.” (Hasol, 1995) Her odanın birbirinden farklı tavanı ve süslemesi vardır. “Tavanlar geleneksel Türk evinde mekân içindeki öğelerden en önemlisidir. Yapıların dışındaki sadeliğe karşın ev içinde tavanlar bir o kadar gösterişlidirler. Adeta tabiatı oda içine almak isteyen insan bahçe olarak tavan yüzeyini kullanmıştır. Önceleri yapıdan ayrı şekilde bir bezeme alanı olarak düşünülen tavanlar gitgide ilginç çözümlerle yapıya daha bağlı özellikler kazanmaya başlamıştır. Süslerin oluşturulmasında bile yapısal özellikler belirginleşmiştir. Örneğin kademeli pervazlarla zemini çukurlaştırılarak aynalı tonoz şeklinde yapılan tavanlar, tekne tavan olarak adlandırılmaktadır. Kademeli yapısından dolayı bu tavanlar oda içinde hava akımını da sağlamaktadırlar.” (Küçükerman, 1985) Türk evinde tavan kaplaması olarak ekseriyetle ahşap malzeme kullanılmıştır.

Ahşap tavanlar Tahsin Öz'ün "Tavanlarımız" isimli çalışmasında yapılarına göre dört gruba ayrılmıştır. (Öz, 1950)

1- Tavan küçük tahtalardan geçme olarak yapılır. Kirişlerin üzerine düz tahtalardan oluşan bir tavan yapılmakta ve yüzeyi çıtalarla geometrik alanlar oluşacak şekilde bölümlendirilmektedir. Çıtaların aralarında kalan boşluklara da geometrilerine uygun, üzerleri işlemeli küçük ahşap elemanlar yerleştirilmektedir. Bu şekilde hem iki katlı bir tavan yapılmış olmakta hem de yüzeydeki parçalar küçük olduğundan çatlama tehlikesi ortadan kalkmaktadır. Böylelikle yüzyıllarca dayanacak dirence sahip, en sağlam tavan meydana gelmiştir. Bu tavanların işçiliği daha zor ve maliyeti de yüksek olduğundan önemli anıtsal yapılarda kullanılmışlardır.

“Şekil 3.23, Şekil 3.24”

Şekil 3.23. Tokat Latifoğlu Konağı (H.Çal'dan)

Şekil 3.24. Tokat Madımaklar Evi (H.Çal'dan)

2- İkinci gruptaki tavanlar düz tahtalardan yapılmış ve yüzeyi çıtalarla bölümlendirilmiş nakışlı veya sade tavanlardır. Birinci grup tavanlar kadar zor olmadıklarından daha ucuzdurlar ve daha fazla tercih edilmektedirler.

3- Üçüncü grupta tahta üzerine oymalı, yaldızlı motifli tavanlar yer almaktadır. Bu grubun örnekleri Osman III. Abdülhamit I. ve Selim III. zamanında yapılmış önemli binalarda görülmektedir.

4- Dördüncü grup tavanlarda ise tahta üzerine bez gerilerek üzerlerine ahşap oymalar yerleştirilmiş ve boşluklara kalem işi süslemeler yapılmıştır. 19. yüzyılın ilk yarısında görülen bu teknikte bazen ağaç oymaların yerini çinkodan yapılmış çiçek ve meyve motifleri almıştır. Çinko kullanılmış nadir örneklerden birisi de Üsküdar'da Hacı Vesim Paşa Yalısında bulunmaktadır.

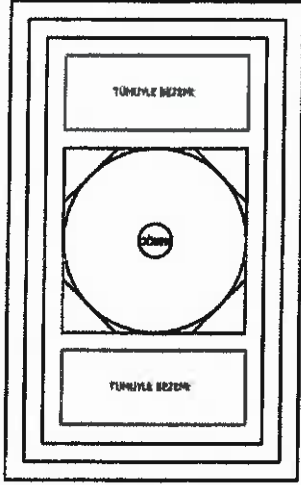
Bunlardan başka bir de tahta üzerine deri gerilerek tavan yapılmaktadır. Ancak bu tekniğin örneklerine sık rastlanmaz. Bursa Ulucamii'nin sağ taraftaki kapısının tavanı tamir amacıyla indirildiğinde bunun deriden yapıldığı anlaşılmıştır. Deve derisi tavan yüzeyine gerilerek, üzerine yıldızlı ince çıtalara geometrik alanlar oluşturacak çakılmış ve çıtalara arasında kalan boşluklar da yine küçük ahşap parçaların yerleştirilmesiyle tezyin edilmiştir. Bu örneğin bir benzeri daha görülmemiştir. (Öz, 1950)

“Ahşap tavanların yanı sıra çini ve malakari tekniğinde yapılmış tavanlar da mevcuttur. Fakat bunlar çok sık uygulanmamışlardır. Malakari tekniğinin en güzel örneği Topkapı Sarayında Velihaht dairesinde yer almaktadır.” (Öz, 1950)

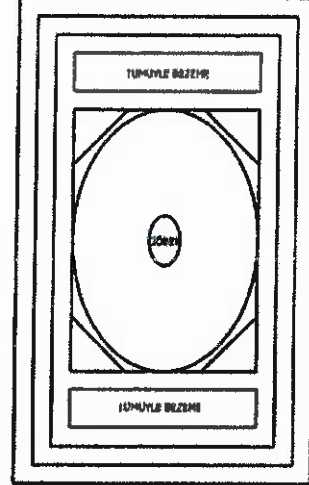
Ahşap tavanlar, göbekli ve göbeksiz olmak üzere iki temel şekilde süslenmektedir. Merkezde bir göbeğin bulunduğu grupta göbek tüm tavan yüzeyini kaplayacak büyüklükte olabileceği gibi, sadece merkezi belirleyen, dikkatleri bir noktada toplama ihtiyacı ile yapılan küçük bir şekilde de olabilir.

Göbek genellikle daire formunda olmakla birlikte elips veya çokgen formu olanları da vardır. “Şekil 3.25, Şekil 3.26” Göbek çevresinde madalyonlar, rozetler, köşelikler, çeşitli sular yer almaktadır. Tavanı çevreleyen kenar kuşakları ahşap oyma S ve C kıvrımları, kıvrık dallar, rozetler, yıldızlar ve baklava dilimi motifleriyle süslenmiştir.

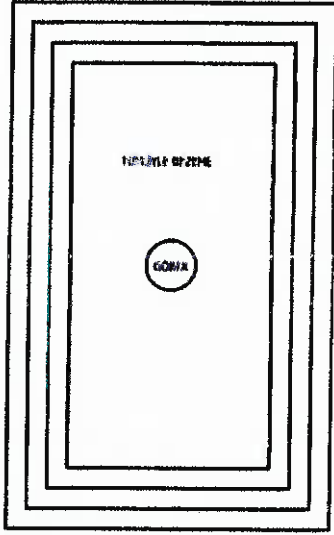

Şekil 3.25. Daire biçimli göbek bütün tavan yüzeyine hakim (Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

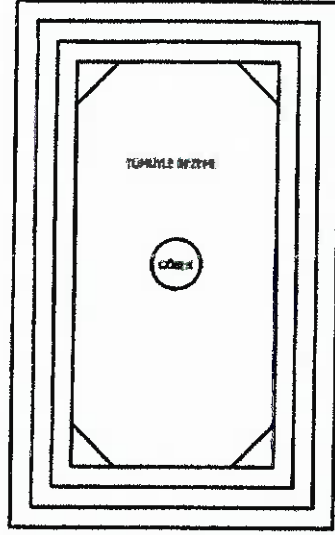

Şekil 3.26. Elips biçimli göbek bütün tavan yüzeyine hakim (Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

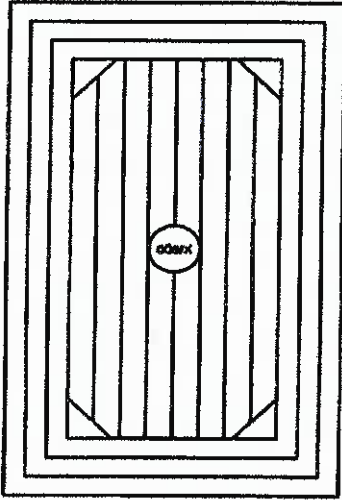
Göbekli tavanlar ikiye ayrılır; iç tavan merkezinde küçük göbek bulunanlar ve iç tavanın bütün veya parçalı olarak süslenmesine göre kendi içinde gruplara ayrılır. İç tavan bütününüyle bir ağ gibi bezenirken “Şekil 3.27”bu kompozisyona köşelikler de eklenmiştir. “Şekil 3.28”İç tavan yine tek parça olarak düzenlenip köşelikler de korunurken tavan yüzeyi tümüyle bezenmek yerine suyolları ile bölümlendirilmiştir. “Şekil 3.29”Bazı iç tavan yüzeyi ise üç parça olarak tasarlanmıştır. “Şekil 3.30” Yanlarda kalan dikdörtgen alanların içi yine ağ gibi tamamen bezenirken, göbeğin de bulunduğu ortadaki alan suyolları ile bölümlendirilmiş ve köşeliklerin yapımına devam edilmiştir.

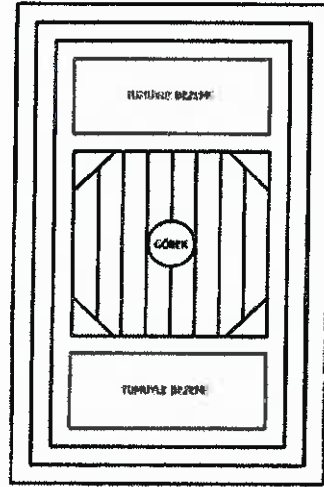
Şekil 3.27. Göbekli, köşeliksiz ve iç tavan yüzeyi olarak tümüyle bezemeli tavan (Lütfiye Gökteş Kaya, 2010)

Şekil 3.28. Göbekli, köşelikli ve iç tavan yüzeyi tek parça olarak

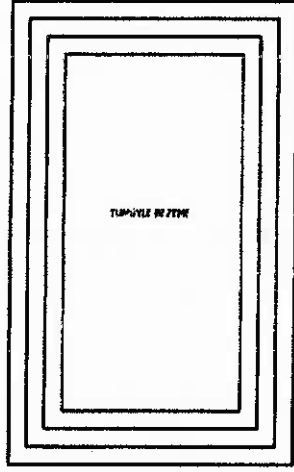
Şekil 3.29..Göbekli, köşelikli ve iç tavan yüzeyi tek parça olarak suyuolları ile bölümlendirilmiş

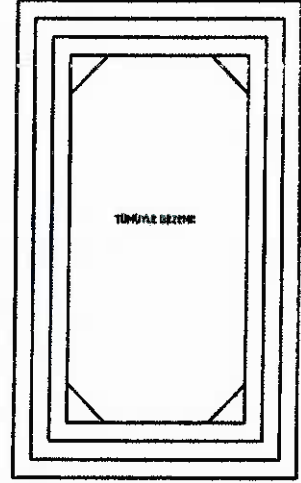
Şekil 3.30. Göbekli, köşelikli ve iç tavan yüzeyi üç parçalı olarak düzenlenmiştir.

Göbezsiz tavanlar ise çıtalarla geometrik şekiller oluşturarak bölümlendirildikleri gibi tüm yüzey S veya C kıvrımlı küçük parçaların uç uca çakılmasıyla, ağ örgü gibi aynı motifle de kaplanmaktadır. Hiç göbek yapılmayan örneklerde de iç tavan tümüyle bir ağ gibi bezenmiştir. "Şekil 3.31, Şekil 3.32"

İncelenen tavanlarda ağırlıklı olarak iç tavan köşeleri pahlanarak üçgen bezeme alanları elde edilmiştir. Köşelik adı verilen bu üçgen yüzeylerin içi bitkisel ve geometrik motiflerle süslenmiştir.

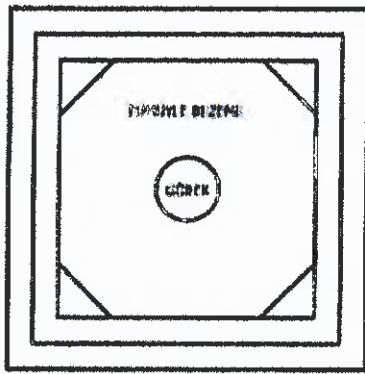

Şekil 3.31. Göbeksiz, köşeliksiz ve iç tavan yüzeyi tek parça olarak tümüyle bezemeli

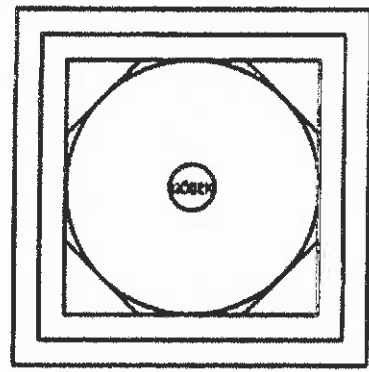

Şekil 3.32. Göbeksiz, köşelikli ve iç tavan yüzeyi tek parça olarak tümüyle bezemeli tavan

Bu örnekler daima dikdörtgen biçimli mekânlarda yer almaktadır. Mekân düzgün bir dikdörtgen şeklinde olmasa da bu durum tavan yüzeyine yansıtılmamış, çeşitli bölünmelerle çoğu zaman temiz bir dikdörtgen form elde edilmiştir. Bununla birlikte kare veya çokgen formlu mekânlarda da bezemeli tavanlara yer verildiği görülmektedir. "Şekil 3.33, Şekil 3.34"

Şekil 3.33. Kare planlı tavanda, iç tavan köşelikli ve göbekli

Şekil 3.34. Kare planlı tavanda, iç tavan köşelikli ve göbek bütün yüzeye hakim

Süslemelerin oluşumunda ahşabın yanı sıra kumaş, deri, metal, alçı, boya ve çok nadir de olsa çini gibi malzemeler de kullanılmıştır.

- **Kumaş:**

Ahşap kumaşa göre daha çok tercih edilse de diğer malzemelere göre kullanım alanı oldukça yaygındır.

1- Tahtaların birleşim yerlerinin görünmemesi için ahşabın rengine yakın bir kumaş seçilir ve kaplanır.

2- Süslemenin öne çıkması amacıyla kumaşların genellikle kontrast oluşturmasını sağlamak için kırmızı, mavi, pembe, sarı, yeşil ve siyah renkleri tercih edilir. Bunun nedeni ise boya kullanılmadan farklı renklerle tavana canlılık kazandırmak istenilmesidir.

Tavana kumaş kaplamak için yüzeysel döşeme ve kabartmalı döşeme tekniklerinden yararlanılmıştır. Üçgen köşelikler ve göbek zemini kumaşla kaplanmıştır. Bunun yanında pano zeminlerinde, suyollarının içinde, kiriş yüzeyinde ve madalyon süsleme elemanlarının ortasında kumaş tercih edilmiştir.

- **Deri:**

Tahtaların birleşim yerlerinin görünmemesi ve ahşap süsleme elemanlarının arkasına fon oluşturmak amacıyla süsleme de deri tercih edilmiştir.

Anadolu'nun başka bölgelerindeki geleneksel evler üzerine yapılmış olan yayınlarda da deri kullanımına ilişkin bir bilgiye rastlanmamıştır. "Tavan süslemesinde deri kullanımı evlerde görülmediği gibi anıtsal yapılarda da sık rastlanan bir durum değildir. Yalnızca Bursa Ulucamii'nin sağ taraftaki kapısının tavanının deriden yapıldığı bilinmektedir." (Öz, 1950)

- **Metal:**

Üçüncü sırada ise metal malzeme yer almaktadır. Bu malzeme döküm çivilerde, lamba askılarında ve küçük pullar olarak tavanları süslemiştir.

“Şekil 3.35”

Şekil 3.35. Tavanda kullanılan metal çiviler ve pullar

Tavanlarda kullanılan metal çiviler döküm tekniğinde özel hazırlanmıştır. Baş kısımları yuvarlak ve hafif kabarıktır. Çivilerle süsleme elemanlarının dekoratif biçimde tavan yüzeyine tutturulması sağlanmıştır. Aynı zamanda çiviler çakıldıkları noktada geometrik bir formun merkezini de belirlemektedirler. “Şekil 3.36”

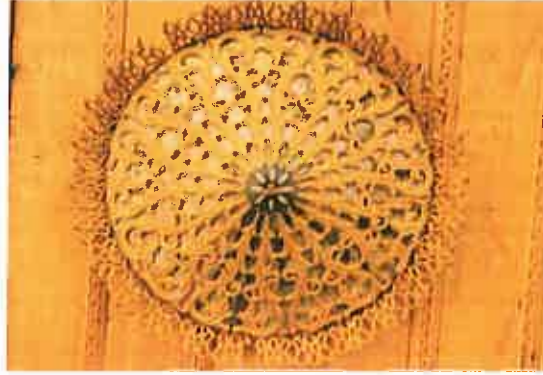
Lamba asmak için tavanın merkezine yerleştirilen askılar da genellikle döküm tekniğinde hazırlanmaktadır. “Şekil 3.37, Şekil 3.38”

Şekil 3.36.. Tavanda kullanılan metal çivilere örnek

Şekil 3.37. Döküm lamba askı örneği

Şekil 3.38. Geometrik süsleme yapılmış döküm lamba askısı

- **Boya:**

Boya çoğunlukla ahşap elemanlar üzerine uygulanırken alçı üzerine kalem işi tekniğinde yapıldığı da görülür. “Şekil 3.39.” Ahşap üzerine yapılan boyamalar baklava dilimi şeklindeki parçaların koyu bir renkte boyanarak kendi yüzeyindeki bezeme ile zemin arasında bir kontrast oluşturulmasından ibarettir. “Şekil 3.40” üslemelerde kökboyası kullanıldığı bilinmektedir.

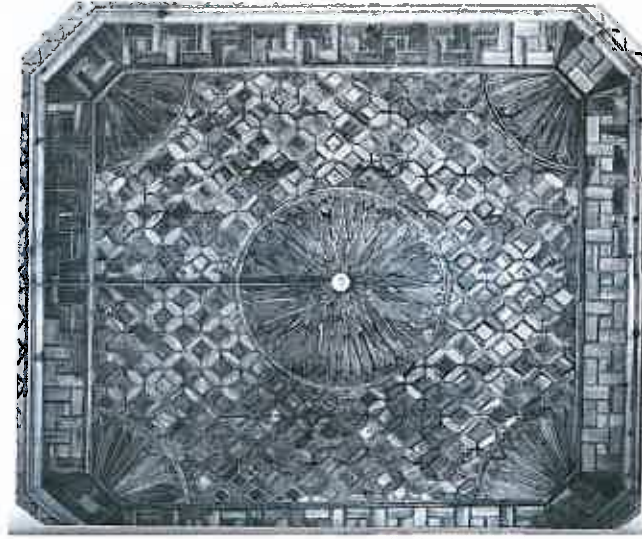

Şekil 3.39. Kontrast oluşturulmuş göbek bezemesi

Şekil 3.40. Kalem işi Bezemelerin Detay

Uygulanacak alanın boyut ve şekline göre hazırlanan ahşap parçaların çivi kullanmak suretiyle yüzeye çakılmasından ibarettir. Ahşap bezeme de en çok kullanılan teknik olup bazen tek başına bazen de diğer tekniklerle birlikte karşımıza çıkmaktadır. Çakma tekniği tavanlarda genellikle zemin tahtalarının birleşim yerlerini gizlemek amacıyla küçük parçaların veya çıtaların yüzeye tespit edilmesinde kullanılır. Böylelikle hem birleşme yerleri kapatılmış olur hem de tavan yüzeyinde değişik kompozisyonlar oluşturulmuştur. Örneğin Safranbolu'da Paçacılar Bağ Evi'nin göbekli tavanında ve daha birçok bölgedeki evde çakma tekniği uygulandığını görmek mümkündür. "Şekil 3.41" (Günay, 1968)

Şekil 3.41. Safranbolu'da Paçacılar Bağ Evinin Çıtalı Tavanı (R. Günay'dan)

- **Oyma Tekniği:**

“Demir veya çelik gibi keskin uçlu kalem ve bıçaklarla ağaç yüzeyi oyulur. Süsleme masif zemin üzerinde kabartma halindedir.” (Kerametli, 1962) Bu teknik yüzeyin işleniş durumuna göre gruplara ayrılmaktadır. “Kalem çok derinlere inerse derin oyma, nispeten meyilli olarak çalışılırsa mail (eğri) kesim diye adlandırılmaktadır.” (Yücel, 1975)

- Düz Satırlı Derin Oyma Tekniği:** Ahşap yüzeyi aynı derecede düz bir satırlı teşkil eder.
- Yuvarlak Satırlı Derin Oyma Tekniği:** Kabartmalar engebeli yuvarlak bir satırlı meydana getirmek üzere işlenmiştir.
- Çift Katlı Kabartma Tekniği:** Düz ve yuvarlak satırlı derin oyma teknikleri bir arada kullanılmıştır. Genellikle altta kalan, arabeskler veya spiraller meydana getiren dekor düz satırlı derin oyma ile üstteki yazı dekoru ise yuvarlak satırlı derin oyma ile işlenmiştir.

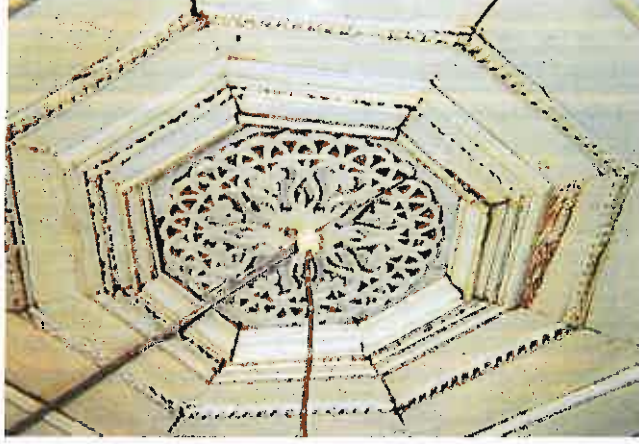
- **Eğri Kesim Tekniği:**

Bu teknikte kabartma yüzeyler derine birbirini kesen eğri yüzeylerle iner. “Şekil 3.42, Şekil 3.43, Şekil 3.44”

Şekil 3.42. Tokat, ev tavanı (H. Çal'dan)

Şekil 3.43. Uşak, Evin başoda tavanında ki göbek kompozisyonu (Y. Sayan'dan)

Şekil 3.44. Sivas, Oda Tavanı(Y. Sayan'dan)

Şekil 3.45. Sivas, Sofa Tavanı

- **Ajur (Şebekeli Oyma/Kafes Oyma) Tekniği:**

Bu teknik ile zemin tamamen ortadan kalkmaktadır. “Şekil 3.45, Şekil 3.46” Ajur tekniğinin zorluğu nedeniyle tavan köşelikleri yapılmıştır ve diğer tekniklere oranla daha azdır. Üretilen parçalar çivilerle çakılma yoluyla tavan yüzeyine yerleştirilmiştir. Ajur tekniğinde yapıştırma yöntemi hiç kullanılmamıştır.

- **Kazıma Tekniği:**

Ahşap yüzeyin ince uçlu bir aletle herhangi bir talaş kaldırmadan çizilmesiyle meydana gelmektedir. Motifin ayrıntısını belirlemek ve daha etkili bir görüntü sağlamak amacıyla genellikle de bitkisel motiflerde görülen bir tekniktir. Üçgen köşeliklerde uygulanır, göbek süslemesinde ve giriş alanında da rastlamak mümkündür. “Şekil 3.47”

- **Boyama (Kalem işi) Tekniği:**

Selçuklu devrinden itibaren özellikle ahşap camiiler şeklinde isimlendirilen özel bir camii grubunda sütun başlıklarında, konsollarda kirişlerde, lambridenler de görülen ahşap üzerine boyama tekniği daha ziyade mimariye inhisar etmektedir. Ahşap üzerine boyamada kırmızı, koyu mavi, sarı, altın yaldız renkleri hâkimdir.

“Şekil 3.48”

Şekil 3.46. Sofa Tavanı Göbek Tavan

Şekil 3.47. Üçgen Köşelik Detayı (B. Bilget'ten)

Şekil 3.48. Eskişehir Odunpazarı'nda Bulunan Bir Evin Tavanı (B. Y. Uçkan'dan)

- **Yüzeysel Döşeme Tekniği:**

Bu teknik kumaş veya deri malzemenin ahşap yüzeye düz bir şekilde çivilerle tutturulması suretiyle zeminin kaplanmasıdır. Kaplama işleminde hiçbir örnekte yapıştırıcı malzeme kullanılmamıştır. Bütün örneklerde kumaş daima çivi ile çakılarak yüzeye tespit edilmiştir.

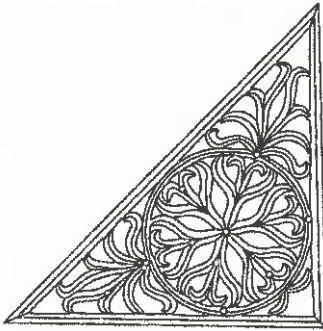
Yine malzeme bölümünde kumaş başlığında da değinildiği gibi yüzeysel döşeme tekniğinde kumaş iki farklı amaç için kullanılmıştır. Birincisinde süslemenin çakıldığı yüzeyde tahtaların birleşim yerinin görünmesini engellemek, ikincisinde ise bezeme arkasında fon oluşturmak temel hedeftir.

- **Kabartmalı Döşeme Tekniği:**

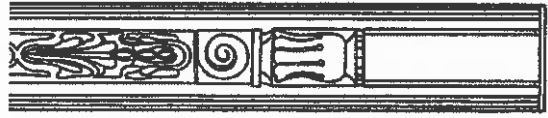
Çerçeve şeklinde, iç kısımları kesilerek çıkarılmış ahşap süsleme elemanlarının içlerine kılıf şeklinde değişik renklerde kumaş geçirilmektedir. Bu kumaş kılıfın içi pamuk vb. ile doldurularak çerçeve yüzeyinden taşan kabarık bir süsleme yapılmaktadır.

- **Süsleme:**

Eldem, tavanların süsleme şekillerinin ayrı ayrı ele alınmasının imkânsız olduğunu belirtmiştir. Genel olarak süslemelerin, estetik anlayışına, odanın ev içerisindeki konumun, ev sahibinin ekonomik durumuna vb. etkilerle şekillendiği düşünülebilir. “Şekil 3.49, Şekil 3.50, Şekil 3.51, Şekil 3.52” (Eldem, 1987)

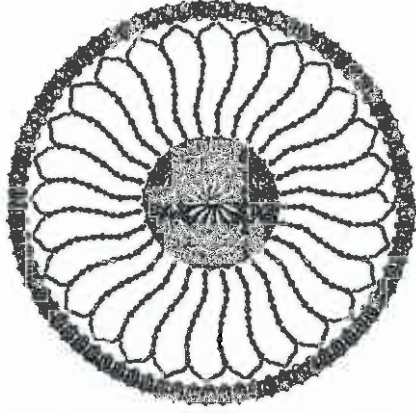

Şekil 3.49. Lotus Motifi

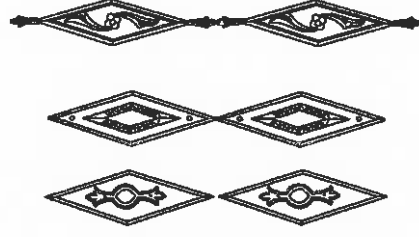

Lale ve Spiral Motifi

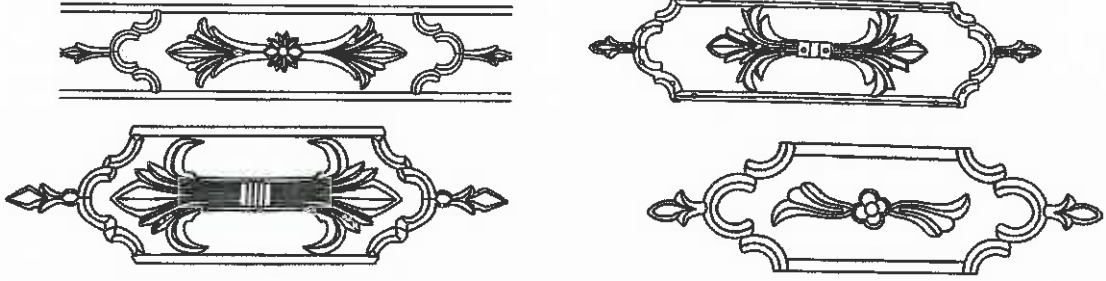

Şekil 3.50.Tavan Göbeğinde Çarkifelek

Tavanda Baklava Dilimi

Şekil 3.51.Kartuş Modeli

Şekil 3.52. (a) Zikzaklı Suyolu

(b) Verev Suyolu

(c) Zincirli Suyolu

(d) Elipsli Suyolu

3.3.6. Sedir ve Döşeme

Dinlenme, konuşma, ısınma amacıyla oturlan, oda ve sofada pencerelerin önüne gelen ana unsur sedirdir. Odanın iki duvarında da sedirler yer alır bazen ısınmak için ocak yanlarına sedir yapılmıştır. “ Şekil 3.53”

Şekil 3.53. Ocak duvarının her iki yanında yer alan oturma alanı (Günay, 1998)

Döşemenin yükseltilmiş alanı olan sedirin genişliği 75-100 cm'dir. Arka kısımlarında kişilerin yaslanması amaçlanarak 35-45 cm'lik minderler bulunmaktadır. Sedir ve pencere arasındaki ölçü ilişkisi oldukça iyidir. Pencere ve kapı yüksekliğinde odayı dolaşan genişliği 12-15 cm raflara sergen adı verilir.

“ Şekil 3.54” Oda duvarını ikiye bölen sergenlere gaz lambası vb eşyalar koyulabilir aynı zamanda ikiye böldüğünden dolayı üst tarafında tepe pencereleri, alt kısmında ise kapı, alt pencereler, dolap ve sedirler yer almaktadır.

Şekil 3.54. Sergen (Ekinci, 2005, (Küçükerman, 1973)

Türk evinde döşeme kaplamayı yerine başlarda halı kilim gibi örtüler kullanılırdı. Sonraları sıkıştırılmış toprağın üstüne kaplamalar yapılarak zemine ait olan biçimsizlikler düzeltilmiştir.

Orta ve Güney Anadolu'da yaygın olarak döşemenin saf toprak olması bu malzemenin bu bölgelerde kolay ve yapı malzemesi olarak kullanılmasından kaynaklanmaktadır.

Bu bölgeler de taş ve toprak tercih edilmiştir anca toprak çok çabuk bozulmaktadır bu nedenle daha sonraları sadece dolgu malzemesi olarak kullanılmaktadır. Bu kaplamanın üzeri kireçle boyanır ve oldukça yaygın bir kaplamadır. Bazı evlerde bu kaplamanın üzerine taş ve pişmiş toprak kullanılmaktadır. Her evde döşemeye halı ve kilim serilmektedir. “ Şekil 3.55”

Şekil 3.55. Ahşap Döşeme Örneği (Ö. Küçükerman, Kendi Mekânın Arayışı İçinde Türk Evi sf.146)

3.5.Türk Evi'nde Sofa

Odalar arası ilişkinin sağlandığı mekana sofa denilir. Odaların birbirleriyle bağlantısı yoktur sadece hepsi sofaya açılır. Türk Evi ile Avrupa Evi arasındaki en büyük fark sofadır. Bir evin planını ve tipini etkiler. Sofa üçe ayrılmaktadır, Dış, iç ve merkezi sofa. “ Şekil 3.56, Şekil 3.57, Şekil 3.58”

Genellikle ilk katta üç oda bulunur. Hayatlar kapatılmış ve sofa haline dönüşmüştür. Sofanın bölgelere göre birden fazla ismi vardır; segah, sergi, sayvan, çardak, divanhane, hayat vb. Sofanın yerine göre dışarıda veya içeride merdivenler yer almaktadır. “Şekil 3.59” Daha önceki zamanlarda gizli ve döner merdivenler kullanılmamaktaydı ve sahanlıkları dardı. Sonraki zamanlarda ise sahanlıklar gelişmiş ve ev tiplerinin oluşumunda büyük rol oynamışlardır.

İleriki zamanlarda ki evlerde eyvanlar kapatılmış odalara dönüştürülmüştür. “Şekil 3.60” Eyvanlar yeni yeni genellikle odaya dönüşmeye başlamış kalanlar ise direklik ya da camekanla orta sofadan ayrılmıştır. (Kuban, 1995)

Şekil 3.56. Sofa, kemerler. ve
parmaklıklarla. özelleştirilmiştir. (Günay, 1998)

Şekil 3.57 Bir iç sofa örneği
(www.beypazari-bld.gov.tr)

Şekil 3.58 Sofa, kemerler ve
parmaklıklarla özelleştirilmiştir. (Günay, 1998)

Şekil 3.59 Bir iç sofa örneği
(www.beypazari-bld.gov.tr)

Şekil 3.60. Eyvanın kapatılarak odaya dönüştürülmüştür, Safranbolu
(Gülçin Bozkurt. 2009, Y.L.Tezi)

4. SAFRANBOLU EVLERİ

4.1 Tarihsel Gelişim Süreci

Safranbolu çevresi Paleolitik Çağ'dan beri bir yerleşim bölgesi olmuştur. Çevresinde üç büyük höyük bulunmaktadır. Homeros'ta bu bölge Paflagonya olarak geçmektedir. Pers ve Helenistik dönemlerini yaşadktan sonra Roma, Bizans döneminde yoğun bir yerleşme alanı olmuştur. Ancak Safranbolu bölgesinde Roma ve Bizans dönemine ait herhangi bir kalıntı yoktur.

Türkler 'in Anadolu'ya gelmesiyle Safranbolu'nun tarihi gelişmeye başlamıştır. Bu bölge ilk önce Danişmentler zamanında Türkler 'in eline geçmiştir. Ardından tekrardan Bizans egemenliğine geçip 13. yy başlarında Çobanoğulları 'na geçmiştir. Safranbolu'da Candaroğlu döneminden Eski Camii, Süleyman Paşa Medresesi ve Eski Hamam kalmıştır. Candaroğlu döneminden başlayıp Osmanlı zamanında da Taraklı Borlu adıyla anılan Safranbolu Rumlar tarafından Safranpolis veya Teadorapolis olarak anılmıştır. Şehrin tarihi yapılarının yapılışına bakılırsa ilk Türk yerleşmelerinin kalenin bulunduğu tepe ile güney alanlarında olduğu ortaya çıkmaktadır. Kale, töneticilerin yaşadığı, güney yamaçları ise halkın yaşadığı bir yerdir.

17. yy 'da kalenin güneydoğusu önem kazanmıştır. 18. yy 'da ise büyüme batıya, kuzeye doğru olmuştur. 19.yy'da da kuzeye, güneye ve Akçasu ile doğuya doğru kaymıştır. Bağlık alanlar yazlık mahallelere dönüşmüş ve bağlar kesimi ortaya çıkmıştır.

Safranbolu'da yazlık-kışık oturma düzeni ikiye ayrılmıştır. Kışın şehir denilen ve vadiler içinde bulunan kentte, yazın ise erkeklerin büyük kısmı merkezde vakit geçirse de Akçasu ve Gümüş derelerinin birleştiği yerlerde yaşanılmaktadır.

4.1.1 Coğrafyası

Safranbolu, Kuzeybatı Karadeniz Bölgesi'nde Zonguldak iline bağlıdır. Daha sonra Karabük'ün il yapılmasıyla buraya bağlanmıştır. Safranbolu'nun kuzeyi ve batısı dağlarla çevrilidir. Bu dağlar deniz ve İç Anadolu ulaşımını zorlaştırır. Kent, denizden ancak 400-600 m yükseğe yerleşmiştir. Kuzeyden gelen Tokatlı Deresi şehir başlangıcında Gümüş Deresi adıyla Kıranköy ve Kale arasından geçerek Aşağı Tabakhane 'de kuzeydoğudan gelen Akçasu ile birleşir, güneye doğru yoluna devam eder ve Tabakhane Deresi adını alır. Safranbolu, Karadeniz ve İç Anadolu iklimi arasında bir geçiş bölgesidir. Kara ikliminden dolayı şiddetli kışlar ve kurak yazlar görülmez. Yağışlar, dört mevsim görülmektedir. Kış ve ilkbahar uzun sürer, yaz temmuz başından eylül sonuna kadar yaşanır ve kar aralıkta başlar. Şehir ve çarşı bölgesi vadi içinde rüzgarlara kapalıdır. Bu yüzden kışın soğuk rüzgarlardan korunmuştur, yazın ise çok sıcak olur. Safranbolu deprem bölgesi olarak ikinci derecedir.

4.1.2 Sosyo-Ekonomik Yapı

Osmanlı döneminde Safranbolu ekonomik ve kültürel açıdan en iyi dönemini yaşamıştır. Kentin kervan yolu olması da büyük etki sağlamıştır.

Safranbolu devamlı el değiştirmiş ve gelişmiştir. Geniş tarım alanı ve zengin ormanlara sahip olduğundan hammaddesi ağaç olan işler çok gelişmiştir.

4.1.3 Safranbolu’da Korumacılık

UNESCO tarafından 1994 yılında miras kent koruması altına alınan Safranbolu ilçesi ‘‘Dünya Miras Listesi’’ nde yer almaktadır. Yörede 2000’e yakın Geleneksel Türk Evi vardır ve 800 kadarı yasal olarak koruma altındadır.

4.1.4 Kültürel Yapı

Safranbolu tarih boyunca birçok dine ev sahipliği yapmıştır. Gelenek, görenek ve din, azla yetinen bir yaşama felsefesi olmuştur. Halk tutumludur. Her şey de yalınlık vardır. Yere oturulur, yerde çalışılır, yer yatağında çalışılır ve yemek yenir. Evde fazla eşya yoktur. Süsleme bile malzemenin kendi yapısı içinde kalır, doğal görünüşü bozulmaz.

4.1.5 Mahremiyet

Dinsel inanışlar Türk evinin planlanmasında büyük rol oynamış ve mekânda ‘‘mahremiyet’’ duygusunun sağlanmasının birincil amaçlardan biri olmuştur. Mahremiyet, Türk Dil Kurumunca ‘‘kişisel dokunulmazlık, gizlilik’’ olarak tanımlanmıştır.

Din ve gelenekler evi dışarıya kapar bu yüzden ev içi ve bahçeler yüksek duvarlarla ayrılmıştır ve pencereler kafeslidir. Safranbolu’da selamlık ve harem olarak ikiye bölünmüş evler vardır. Odalar işlevsel yönden oldukça zengindir ve kişinin bütün gereksinimlerini karşılar. Safranbolu’da gusülhanenin yüksek yapılmış olması kişinin görünmesini engellemektedir. Birçok evde haremlik ile selamlık girişi farklıdır ve taşlık kısma bakan sofa muşabak veya bir pencereyle ayrılmıştır.

4.1.6 Yaşam Biçimi

Gelenek görenek ve ekonomik etkenlerden dolayı ailenin bir arada olması zorunlu kalmıştır. Erkek çocukların aileyle birlikte şaması ve genellikle Safranbolu içinde olması koşuluyla kızları evlendirilip gönderildiği bilinmektedir. Günümüzde bu kalabalık aile yapısının yerini çekirdek aile yapısı almıştır.

4.2 Safranbolu Evi'nin Cephe Özellikleri

Safranbolu'da sokağa bakan cephelerdeki duvarlar doğal çizgiyi bozmaz. Mahremiyet açısından ev içi görülmez. Zemin kat duvarlarında pencere yoktur ve üst kata kadar bu şekilde yükselir.

Orta kat sadece bir geçiş katıdır. Ahşap çatmalıdır. Üst kat ise varılmak istenendir. Esas kat üst kattır. Gerektiğinde çıkmalar yapılarak odalar genişletilir. Çıkmalar, payanlarla alt katlardan desteklenir. Bu payandalı çıkmalar sayesinde üst kat sokağa doğru genişler. Üst katı, oldukça sade bir çatı örter. Çatının işlevi de oldukça sadedir, kiremitten oluşur.

Ev beyaz renktedir. Pervazlar ve kara kapaklar ise ahşaptır. Kapı çift kanatlıdır. Zemin topraktır eğer ki taş kaplıysa buna taşlık denilir. Temel duvarı yerden 60-80 cm kadar yüksektedir. Bu duvarın üzerinde ise yapının taşıyıcı duvarları yer alır. Aralarına kor, duvarın üstüdeyse bahna adı verilir. Giliste adı verilen ahşap çubuklarla düşey yüzey kaplanır veya kafes biçiminde kafesler koyulur. Giliste, bahnadan hayatın tavanına kadar yükselmekte olan ahşap çubuklardır ve bu çubuklar bir boş bir dolu şeklinde yerleştirilip cephe yüzeyi süslenir. Bu giliste ve muşabaklar katları taşıyan dikmeleri saklar. "Şekil 4.1"

Şekil 4.1. Karaosmanlar Şehir Evi- Engebeli arazi de cephe görüntüsüne bir örnek
(Günay, Safranbolu Evleri sf: 33)

4.3 Safranbolu Evleri'nde kullanılan Malzeme Ve Uygulanan Teknikler

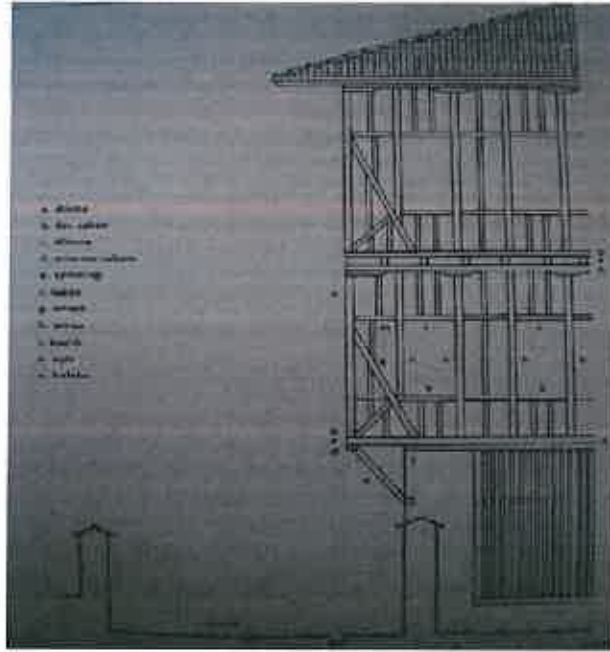
Esas kullanılan malzeme ahşaptır. Yapım Yöntemiye ahşap çatki yaygın olarak kullanılmıştır. Temelden üst kata kadar uygulanan malzemeler şu şekildedir:

Temel: Sağlam zemin bulununcaya kadar yaklaşık olarak 100-150 cm kadar kazılır. Büyük temel taşlar atılır, çamur harçla kaplanır. Duvarcı örmeye başlar. 80-100 cm genişliğinde temel bulunur. Su basman seviyesi 1 metreye kadar yükseltilir ve zemin kat boyunca devam eder.

Zemin Kat: Çamur ile örülür. Kalınlığı 80 cm'dir. Özellikle köşe taşları iri ve düzgün yontulmuştur. Birçok evde daha yassı taşlarla balık kılıcı biçiminde bir örgü kullanılmıştır. Taşıyıcı olmaktan çok bir bezeme etkisi verir. Taş duvarlarda gelişmiş bir hatıl yöntemi yoktur. Hatıl olarak kızılçamın sar denilen kabuk altındaki en genç tabakası 15 cm eninde 3 sıra olarak boyuna kesilir ya da ince pedavra tahtası aynı biçimde kullanılır. Tahtalar 60-70 cm'de bir dikine çitalarla birbirine bağlanır. Bu hatıl sistemine sar denir. Sar konulacağı zaman taş duvar üstü çamur harçla düzlenir, sar yerleştirilir sonra tekrar çamur harç serilerek taş duvar örülmesine devam edilir. Hatıllar metrede bir konulmuştur.

Üst Katlar: Üst katlarda ahşap çatkılar kullanılır. Evlerin üst yani esas katları ahşap çatki ile kurulur. Yeğdane denilen köknar ağaçları tercih edilir.

Pencere yanlarına dikmeler konulur buna omuz denilir. Her bir dikme iki adet pencere arasına denk gelir. Ayıbacakları ile çıkmalar desteklenir. Ayıbacakları, kermelerle desteklenir. "Şekil 4.2" Kaba sıva (2-3 cm kalınlığında) çamur harçla yapılır iç ve dış cepheye. İnce sıva için söndürülen kireç 15-20 gün bekletildikten sonra kıtık yani kendir ile karıştırılır ancak kum katılmaz. Kaba sıvanın kuruması beklenir. Kuruduktan sonra inççe sıva 3-5 mm kalınlığında sürülür. Ardından badana için yalnızca kireç kullanılır, içine hiçbir katkı konulmaz. Bitiş sıvası için bu bölgede özel olarak bir karışım kullanılmaktadır. Horasan harcı, yumurta akı, keçi kılı, kil, kireç ve zeytinyağından oluşur. Bu harç günümüz saten boyalarına benzemektedir. Dolgu malzemesi olan kerpiç doğada çok bulunan saman ve toprağın birleşiminden oluşmaktadır. Zemin katı ve kapı önünü taş oluşturur. Yapı dayanıklılığı ve iç mekan için de daha çok ahşap malzeme kullanılır.

Şekil 4.2. Çatki Yöntemi. (R. Günay, Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri sf.302)

5. SAFRANBOLU EVLERİNDE İÇ MEKÂN KURGUSU

5.1 Safranbolu Evleri'nin Plan Özellikleri

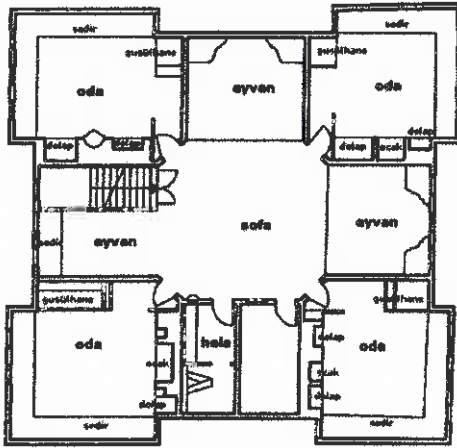
Safranbolu evlerinin tiplerini o bölgenin iklimi ve sosyo-ekonomik durumu belirler; ancak en çok etkileyen unsur kalabalık aile yapısıdır.

Değişen oda ve eyvan sayısına sahiptir her bir oda eyvan ile ayrılır. Erkeklerin mekanı selamlıktır. Burada önemli misafirler ağırlanır. Genellikle her evde ya selamlık katı ya da odası vardır, özenle süslenmiştir.

Taş duvarlarla giriş kat, ahşap karkaslarla da üst katlar desteklenmiştir. Yaşama katları ara ve üst katlardır ancak esas kat en üst kattır. Zemin katlar mahremiyet açısından dışarıya kapalıdır.

“Ev tiplerini oluşturan unsurlar oda sayı ve şekilleridir. En az dört odaya sahip olan orta sofalı ve iki veya üçten fazla asla olmayan oda sayısına sahip olan köşe sofalı evler vardır.” (Eldem, 1955) “Şekil 5.1”

Sofa birçok başka işlevleri de barındırır evin odağıdır ve oturma mekanıdır. Eyvanlar sofalar ışsız kaldığından ötürü pencerelerle dışa bakmayı ve aydınlatmayı sağlar. “Şekil 5.2” Eyvanlar çoğu zaman simetrik olarak yerleştirilir. Orta sofalı plan tiplerinde çoğu zaman simetrik plan gözükmemektedir.

Şekil 5.1. Dört eyvandan birine hela ve odası yerleştirilmiş, diğerinde merdiven ve merdiven üstü eyvan bulunmakta. (Günay, 1998)

Şekil 5.2. Üst kattaki eyvanlardan biri sandık günlük oturma mekanı olarak düzenlenmiştir. (Gülçin Bozkurt, 2009, Y.L. Tezi)

Safranbolu evleri, diğer Türk evlerinden plan tipolojisi açısından farklı değildir.

Osmanlı Türk evlerinin planını oluşturan elemanlar:

- Odalar
- Sofalar yani çardaklar eyvanlar ve diğer elemanlar
- Geçitler, aralar ve merdivenler ‘‘Şekil 5.3’’
- Ahırlar ve taşlıklar olarak sıralanır.

Diğer bazı unsurlar kat planlarını etkilemese de evin işlevsel parçaları olan mutfak, çamaşırılık, kiler, hamam ve helâdır. Bunlar sofanın bir ucuna yerleştirilir.

Odalar arasında kalan mekanlara sofa adı verilir. Bu sofalar dış cephe ve iklime göre yerleştirilmiştir. Her evde var olan bu sofalar odaların bir veya iki yanında, dört köşesinde de bulunabilir. ‘‘Şekil 5.4’’

Şekil 5.3. Merdiven ve merdiven üstü eyvanı
(Gülçin Bozkurt, 2009, Y.L.Tezi)

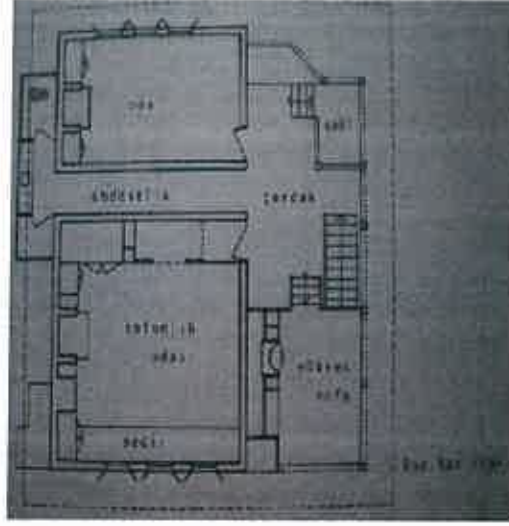
Şekil 5.4. Üst kat sofa örneği
(Gülçin Bozkurt, 2009, Y.L.Tezi)

Reha Günay; sofa şekillerini; ‘‘Dış sofalar, Köşe sofalar ve Orta sofalar.’’ (Günay, 1998) olmak üzere üç grupta ele almaktadır.

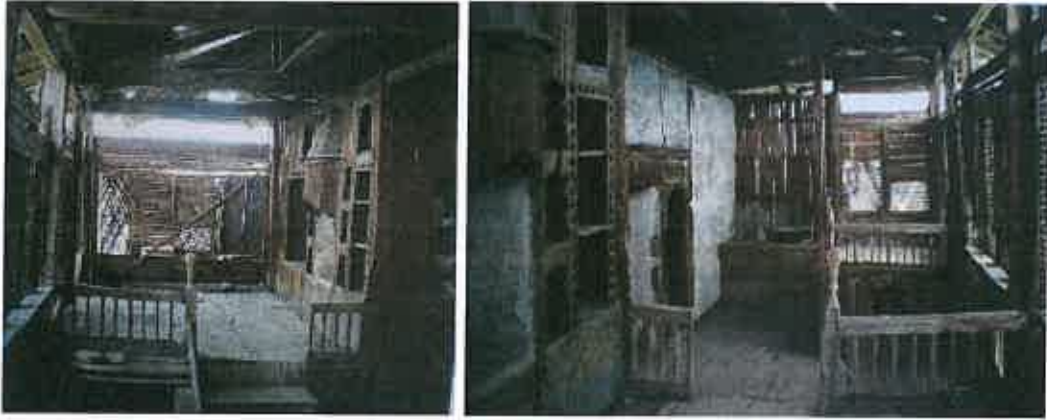
5.1.1. Dış SofalıPlan Tipi

Dış sofalı tiplerin çevreleri açık ancak üstü çatı ile kapalıdır. Daraba ile dış cepheleri pencerelere kadar kapalıdır. Darabanın üstü ise ahşap kafesten yapılmış olan muşabak ile kapalıdır. Sekilik sofa döşemesinden birkaç basamak yükseltilmiş alandır. Tavanda kaplama olmadığından dolayı çatı detayı gözükmektedir. Bu sekilikte dolap ve kahve içmek için var olan ocaklar yer almaktadır.

‘‘Şekil 5.5, Şekil 5.6’’ En sık görülmekte olan köşe sofalı tipler odaların seki ve köşkerinin etkilenmesiyle oluşmuştur. ‘‘Şekil 5.7, Şekil 5.8’’

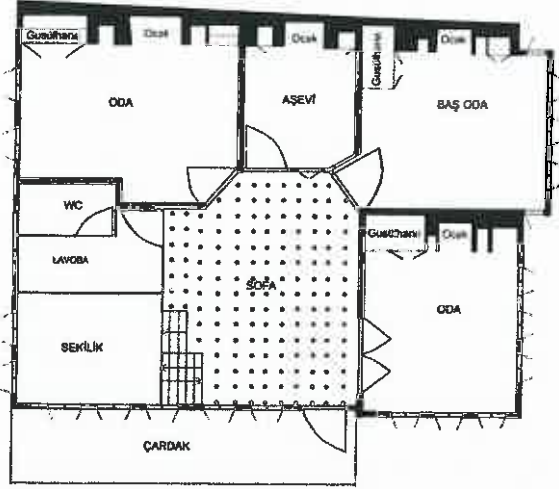
Şekil 5.5. Safranbolu Kabakçılar Bağ Evi Üst Kat Planı
(Günay, Geleneksel Safranbolu Evleri ve Oluşumu sf.71)

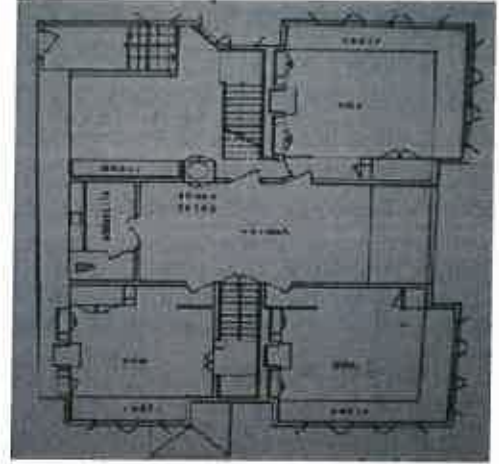
Şekil 5.6. Safranbolu'da Dış Sofalı Evlerin Son Örneği, Kabakçılar Bağ Evi (Günay, Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri sf.179)

5.1.2.İç Sofalı Plan Tipi

Bir diğer adı da karnıyarık plan tipi olan iç sofalar evin merkezinde ve odaların köşelerinde yer alır. Dört köşesinde yer aldığında ötürü karnıyarık adını da almıştır. Aynı zamanda iki veya üç tarafı eyvanla çevrili olanları da vardır. “Şekil 5.9, Şekil 5.10”

Şekil 5.7. Raşit Bey Bağ Evi Üst kat Planı
(Günay, 19998)

Şekil 5.8. Orta Kat Planı. (Günay, Türk Ev
Geleneği ve Safranbolu Evleri, sf.213)

Şekil 5.9. Safranbolu'da Köşe Sofalı Plan
Tipi Örneği (Kişisel arşiv)

Şekil 5.10. Safranbolu'da İç Sofalı Plan Tipi
Örneği (Kişisel arşiv)

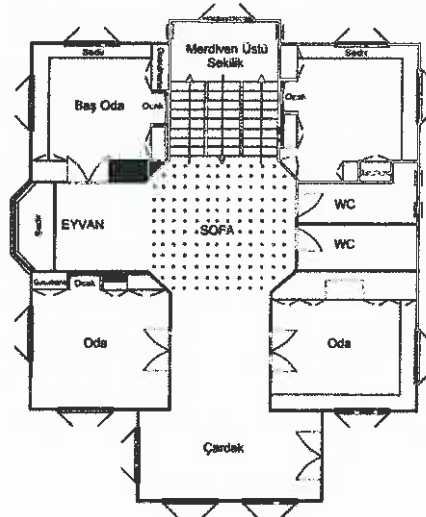
5.1.3.Orta Sofalı Plan Tipi

Bu sofalar Safranbolu bölgesinde en fazla görülen tipli evlerdir. Merkezde yer alır ve dört köşesinde odalar vardır. Uzantısı olarak eyvanlar vardır. Bu tipte ev fazlasıyla korunaklıdır.

Eyvanlarda merdiven, abdestlik veya kiler yer alabilir. “Şekil 5.11, Şekil 5.12” Bu plan tipinde simetri önemlidir.. Sadece üst kat eyvan ve odalarında çıkımlar vardır. “Çıkımlar dış yüze paraleldir.” (Günay, 1998) Tavan eyvan tavanına nazaran daha özenli ve yüksektir, mekan merkezidir, zengin ve büyük evlerde vardır.

Şekil 5.11. Eyvan Görünümü (Kişisel arşiv)

Şekil 5.12. Sofanın merkezleşmesine örnek bir orta Sofa (Günay, 1998)

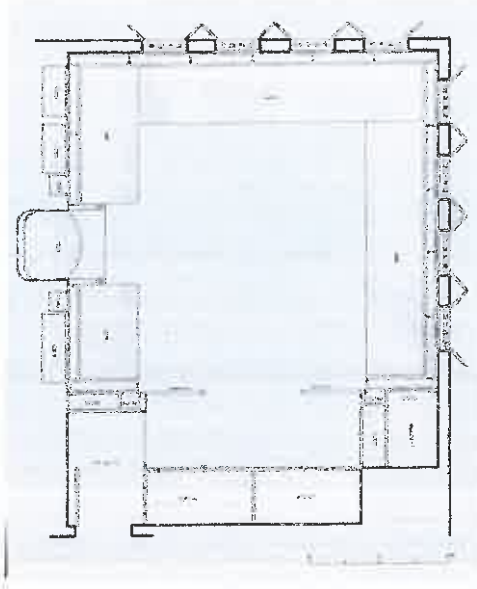
5.2 . Safranbolu Evleri'nde Oda

Evin en önemli ögesi odadır. Tasarımı aynı olsa bile kullanışı bakımından bazı ayrıcalıklar vardır, mutfak (aşevi) olarak ayrılmış hatta yapılmış bir odanın bulunması gibi. Kışlık evde olduğu gibi yazlık evde de yön, büyüklük ve düzenleme ile daha iyi ısınması sağlanmış bir kış odası mevcuttur. Erkeğin konuklarını karşıladığı selamlık adından bir oda vardır. Bu oda ya evin selamlık bölümüdür ya da merdivenlerden çabuk ulaşılan bir yerdedir. Genellikle tek kalmış yaşlılar orta katta bir odada yatmayı kabullenirler. Bu oda bazen çok sevilen bir torunla paylaşılır. Çok kalabalık zamanlarda mutfak bile yatak odası olarak kullanılır. Odaya içeri de denilir. Oda planı kare ya da kareye yakındır.

Odalar seki altı ve seki üstü olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Seki altı, hizmet alanıdır. Seki üstü ise bu alandan bir basamak yükseltilmiş alandır. Sofadan odaya direkt girilmemektedir mahremiyet duygusundan ötürü. Girişte ilk olarak yüklük ve dolap paravanıyla karşılaşılmaktadır, tavanı daha alçaktır. Dik bir dönüş yapıldığında kemerli bir aralıkla ayrılmış ikinci kısma gelinir, tavanı daha yüksektir. Direkt görüşü engeller. İkinci kısımda dolap ve raflar vardır. Odaya bakan tarafta ise çiçeklik ve oymalar bulunur. Eğer odanın pahlı köşesinden odaya giriş yapılıyorsa bu pahlı alana farsa denilir.

Mahremiyet önemli olduğundan dolayı odalara eyvanlardan veya farsadan girilir. “Şekil 5.13”

Safranbolu. evlerinde. odalarda kullanılan her şey insan erişilebilirliğindedir. Sergen veya raflar üst sınırı belirler. İnsan işlevine uygun yapılar (kapı, pencere, dolap ve yüklükler) bu sınır altında yer alır. Üst kısımlardaysa tepe pencereleri yer almaktadır. Sonuç olarak sergen ve raf altında bulunanlar günlük işlev açısından önemli rol oynamaktadır üst kısım ise sadece görsel amaçla yapılmıştır. “Şekil 5.14”

Şekil 5.13.Emirhocaade Ahmet Bey evinin selamlık odası, Safranbolu (Günay, 1998)

Şekil 5.14. Sipahioğlu Konağı Baş Odası, Safranbolu (Günay, 1998)

5.2.1 . Kapı

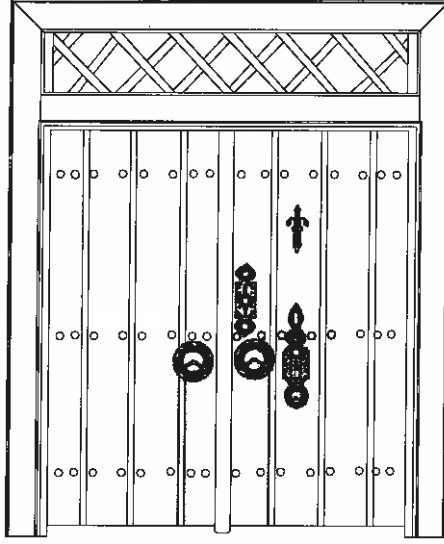
Safranbolu'da kapılar genellikle iki bölümden yöresel ismi ile kanattan oluşur. İnsan ve hayvanların geçmesi için kapının tek kanadı açılırken, düğünlerde ya da yüklü hayvanların gireceği zamanlarda iki kanat birden açılır.

Kapı kanatları yan yana getirilmiş düşey tahtaların arkadan üç yatay kuşakla tutturulmasıyla yapılmıştır. Tahtalar bu kuşaklara yörede kalpaklı çivi denilen bombeli, iri başlı çivilerle dışarıdan çakılmıştır. Kalpaklı çiviler tahtaları kuşaklara bağlamakla kalmayıp aynı zamanda kapıyı da süslemektedir. Kapılar kasaya büyük menteşeler yöresel deyimi ile güllaplar ile tutturulmuştur. Kapı üstünde biniler bulunmaktadır. Kapı dış yüzeyinde kasaya bağlı geniş bir pervaz dolanmaktadır.

Kapının çalışma sistemi şöyledir: Kapı çalındığında kapı kilidinin diline bağlı bir ip orta kattan çekilmekte, dışarıdaki kişi de kapı mandalını yukarı kaldırarak kapıyı açmaktadır. Mandal düzeni, kapı lentosundan kendi ağırlığı ile sarkan yatay bir tahta parçası kapı kanadının arkasına dayanarak kapının açılmasını engellemektedir. Kapı kanadının arkasında belirli bir noktada, yukarı aşağı hareket edebilen düşey bir tahta bulunmaktadır. Bu tahtanın alt ucuna bağlı bir demir mandal dışarıdan yukarı kaldırılınca düşey tahta lentodan aşağı sarkan ve kanadın açılmasını engelleyen çubuğu yukarı kaldırarak kanadı açmaktadır (Günay, 1989) Kapı iç yüzünde ise mandal kolu, kilit ve kapıyı kilitlemeye yarayan demir düzenek yöresel deyimi ile reze bulunmaktadır. Rezenin yerini günümüzde sürgü ya da zincir sistemi almıştır. Kilitte genellikle iki anahtar deliği vardır. Alttaki delik sürgüyü hareket ettirerek kapıyı kilitlemekte ve açmakta, üstteki delik ise kapı dilini yukarı kaldırarak kapının açılmasını sağlamaktadır (Günay, 1989). Kapı üstünde halka ve tokmak, yöresel adlandırma ile şakşak, kapı kolu, kapı mandalı, mandal aynası, kilit ve kilit aynası yer almaktadır “Şekil 5.15”.

Şekil 5.15. Bir Safranbolu Kapısında Halka, Tokmak, Kilit, Mandal ve Aynaların Konumlanması
(Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

Geleneksel Türk evlerinde kullanılan kapı halkası ve tokmağı konuyla ilgili yayınlarda çoğu zaman birbirine karıştırılmış ve farklı yapısal özelliğe sahip olmalarına karşın tokmak adı altında toplanmıştır. Kapı tokmaklarının ana işlevi kapıya vurulmak yoluyla ses çıkartmaktır (Arseven, 1947). İki madenin karşılıklı gelerek çıkarttığı ses, gelenin sesini duyurmak için zil yerine kullanılır. Tokmakların diğer bir işlevi çekerek kapıyı kapatmaktır. Bu yönden kapı kolu görevini de yapmaktadırlar. Bu anlamda tokmaklar halkaların daha gelişmiş şekilleridir (Çal, 1999). Kapı halkalarının görevi ise yalnız kapı kanatlarını çekip kapatmaktır. Elin tutması için yapılmışlardır (Arseven, 1947). Bu işlev farklılığından dolayıdır ki bazı kapılarda tokmak ile halka bir arada bulunabilmektedir. Safranbolu'da halkaların aynı kapı kollarında olduğu gibi kapının her iki kanadında ve ortada yer alması kanatları çekip kapatmak amaçlı olduklarının göstergesidir. Tokmaklar ise halkalardan daha üst seviyede ve yalnızca bir kanattadır. Bu da tokmakların kapı zili yerine kullanıldığını göstermektedir. Ancak zaman içinde halkaların kapı çalmak için de kullanılmaları tokmak ile halka ayrımını güçleştirmiş ve günümüzdeki karışıklığa neden olmuştur.

Safranbolu’da kapıyı çalmaya yarayan elemana şakşak adı verilmektedir. Dolayısıyla bu terim aslında tokmak karşılığıdır. Ancak zamanla halkaların tokmak yerine kullanılmasıyla şakşak halkalar için de kullanılır olmuştur. Halka ya da tokmak ayırımı yapmaksızın Anadolu’nun diğer bölgelerinde birbirine geçmiş olan şakşak, kimi yerde günümüz Safranbolu’sunda olduğu gibi hem halka hem tokmak yerine, kimi yerde yalnız tokmak yerine ya da Divriği ve Kemaliye’de olduğu gibi (Özen, 1985) halka yerine kullanılmaktadır.

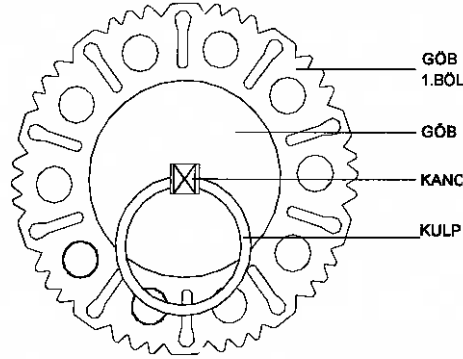
Kapı Halkaları

Safranbolu kapı halkaları yapısal olarak üç ve dört bölümden oluşanlar şeklinde başlıca iki grupta toplanmaktadır.

Dört Bölümlü Halkalar

Bir halkayı oluşturan dört bölüm şöyledir “Şekil 5.16”

1. En dışta göbeğin etrafında yer alan bölüm. Kazıma, kabartma ya da delik işi tekniğinde süslenmiştir. Kenar biçimi örneklere göre farklılık göstermektedir. Düz, dilimli, üçgen biçimli, testere dişli gibi.
2. Göbek bölümü. Dışa doğru çıkıntı yaparak bir kabaraya benzemektedir. Çapı ve derinliği farklılık göstermektedir. Ortasında kulp takılması için bir delik bulunmaktadır.
3. Kanca. Kulpun göbeğin ortasındaki deliğe yerleştirilmesinde kullanılmaktadır. Bir maşaya benzemekte ve baş kısmı kapı dışında kalacak şekilde kapıya çakılmaktadır.
4. Kulp. Göbeğe kanca ile tutturulan, kapıyı çekerek kapatırken elin yerleştirilmesi için yapılmış bölümdür.

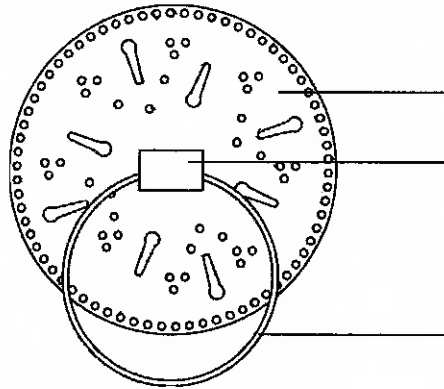

Şekil 5.16. Dört Bölümlü Halka (Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

Dört bölümlü Safranbolu halkaları biçimsel açıdan incelendiğinde, farklılığın göbek etrafındaki birinci bölümde ortaya çıktığı görülmektedir. Bu açıdan gruplama yapılamayacak kadar çeşitlilik göstermektedir. Üçgen dilimli olanlar, düz ya da yuvarlak testere dişli olanlar, farklı delik işi süslemelere sahip olanlar gibi.

Üç Bölümlü Halkalar

Üç bölümden oluşan halka örnekleri göbek, kanca ve kulptan oluşmuştur. Göbek etrafında yer alan bir bölümleri yoktur "Şekil 5.17". Bu açıdan ilk halka grubundan ayrılmaktadır. Grubun Safranbolu örnekleri arasındaki farklılık göbek bölümünde ortaya çıkmaktadır. Bu bölüm delik işi tekniğinde bitkisel ya da geometrik motiflerle süsüdür.

Şekil 5.17. Üç Bölümlü Halka (Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

Kapı Tokmakları

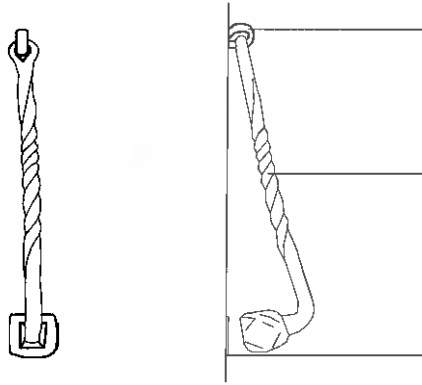
Kapı tokmakları yapısal olarak dört bölümden oluşmaktadır “Şekil 5.18”.

Gövde. Kapı tokmağının ana elemanıdır. Çok farklı biçimlerde yapılmıştır.

Üst bölüm. Kapı çivisi de denilebilen maşa biçimindeki elemandır. Geleneksel Türk kapı tokmaklarında dövme demirden yapılmaktadır. Gövdenin üst ucundaki delikten kapı çivisinin bir kolu geçirildikten sonra kapıya çakılmaktadır. Kapının dışında kalan başı bir halka şeklindedir (Çal, 1999).

Alt bölüm. Ses çıkartmak amacıyla vuran elemandır.

En alt bölüm. Ses çıkartmak amacıyla vurulan elemandır. Kapıya ayrı olarak yerleştirilmektedir. Tokmak gruplarına göre biçimi farklılık göstermektedir. Kimi gruplarda bu amaç için kalpaklı çivi kullanılırken, kimilerinde bitkisel biçimli bir parça olabilmektedir.

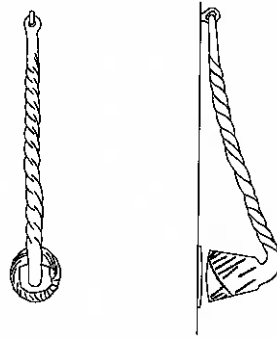

Şekil 5.18. Bölümleriyle Tokmak (Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

Biçimsel açıdan değerlendirildiğinde Safranbolu'da tokmaklar 6 ana grupta toplanmaktadır.

- **Düşey Bir Çubuk Şeklinde Olan Düz Tokmaklar**

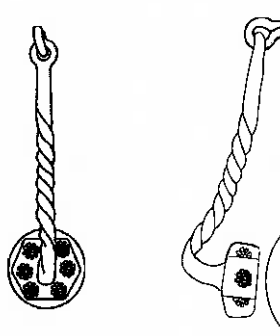
Düşey çubuklar daire, kare ya da dikdörtgen kesitli, üstleri düz, burgulu ya da yarı düz yarı burguludur. Alt bölüm yani vurma kısmı daire ve altıgen kesitli, düz ya da yivlidir "Şekil 5.19"

Şekil 5.19. Düşey Bir Çubuk Şeklinde Olan Düz Tokmaklar (Lütfiye Gökteş Kaya, 2010)

Düşey Bir Çubuk Şeklinde Olup, Alt Bölüme Doğru Bir Kıvrım Yapan Tokmaklar

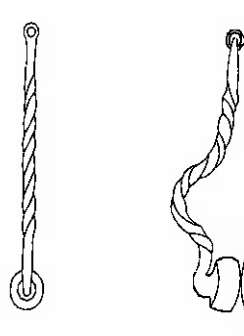
Düşey çubuklar daire, kare ya da dikdörtgen kesitli, üstleri burguludur. Alt bölüm yani vurma kısmı daire ve kare kesitlidir "Şekil 5.20"

Şekil 5.20. Düşey Bir Çubuk Şeklinde Olup, Alt Bölüme Doğru Bir Kıvrım Yapan Tokmaklar (Lütfiye Gökteş Kaya, 2010)

- **DüŖey Bir Çubuk Ŗeklinde Olup, Orta Kısımında DıŖa Doğru Bir Kıvrım Yapan Tokmaklar**

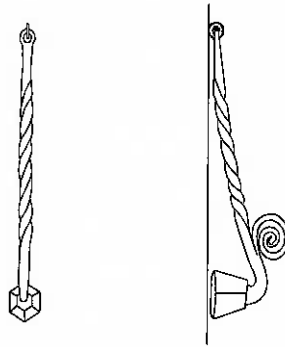
DüŖey çubuklar daire, kare ya da dikdörtgen kesitli, üstleri burguludur. Alt bölüm yani vurma kısmı daire ve kare kesitlidir “Ŗekil 5.21”

Ŗekil 5.21. DüŖey Bir Çubuk Ŗeklinde Olup, Orta Kısımında DıŖa Doğru Bir Kıvrım Yapan Tokmaklar(Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

- **DüŖey Bir Çubuk Ŗeklinde Olup, Ayrı Bir Tutma Yerine Sahip Olan Tokmaklar**

Tutma yeri gövdenin herhangi bir yerinde, düz ya da ie ve dıŖa kıvrımlıdır. Üstleri düz ya da yarı burguludur “Ŗekil 5.22”

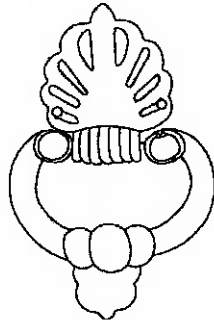

Ŗekil 5.22 DüŖey Bir Çubuk Ŗeklinde Olup, Ayrı Bir Tutma Yerine Sahip Olan Tokmaklar(Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

Soyut Bitkisel Motifli Tokmaklar

- **Gövdenin Volütlü Olduğu Örnekler**

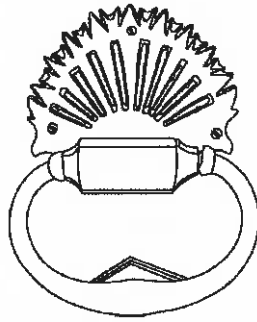
Tokmağın üst, alt ve en alt bölümünün bitkisel motifli olduğu grupta “C” biçimli gövdenin ortasında volütler vardır “Şekil 5.23”

Şekil 5.23. Gövdenin Volütlü Olduğu Örnekler (Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

- **Gövdenin Düz Olduğu Örnekler**

Tokmağın üst, alt ve en alt bölümünün bitkisel motifli olduğu grupta “C” biçimli düz bir gövde vardır. Bir önceki gruptan gövdenin volütsüz olmasıyla ayrılır “Şekil 5.24”

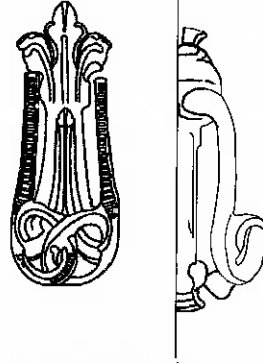

Şekil 5.24 Gövdenin Düz Olduğu Örnekler (Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

- **Gövdenin Tamamen Bitkisel Motifli Olduğu Örnekler**

Gövdenin tamamen bitkisel motifli olduğu grupta tokmağın en alt bölümü yani vurulan eleman da bitkisel “Şekil 5.25”

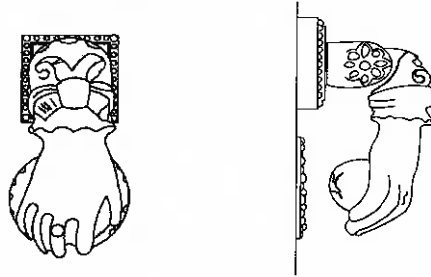

Şekil 5.25Gövdenin Tamamen Bitkisel Motifli Olduğu Örnekler (Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

Biçim ve üslup açısından bu grup, 18. yüzyılla birlikte Osmanlı toplumunu etkilemeye başlayan Barok üslubun izlerini taşımaktadır. Başlangıçta Avrupa’da örnekler ithal edilse de sonrasında benzer üretimler Anadolu’da yapılmaya devam etmiştir.

- **El Biçimli Tokmaklar**

Bol, kıvrımlı bir elbiseyle bilekten itibaren verilen sağ el, avuç içinde bir top tutar şekilde yapılmıştır. Orta parmakta yüzük vardır “Şekil 5.26”

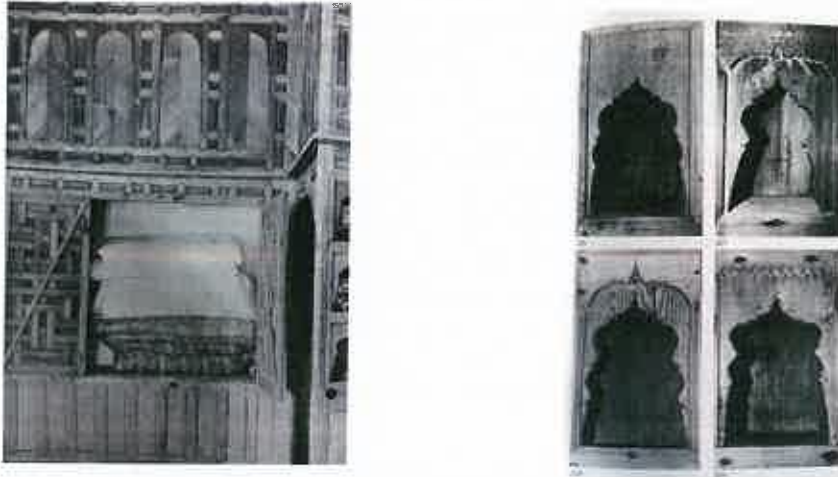
Şekil 5.26 El Biçimli Tokmaklar (Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

Türkiye örnekleri değerlendirildiğinde bu biçimle genellikle karşılaşılmakla birlikte, sağ ya da sol olarak el ve yüzüklü parmak farklılık gösterebilmektedir.

5.2.2 . Dolap ve Yüklükler

Dolaplar; yatak, yorgandan başka şeylerin konulduğu dolapların derinliği ve genişliği daha azdır. Çift kanat ya da tek kanat olabilir. Sergene kadar devam eden dolap ve yüklükler yerden 60-80 cm yüksektedir. Altı yine ayrı kapaklı dolaplardır. Ocaklara odun sağlamak için bahnadan taşınan bir miktar odun, buharı denilen dolaplara konur. Bu dolaplar çoğunlukla dolap çoğunlukla dolap altlarında kemerli açıklıklardır. Oda girişlerinde çok yapılır. Ayrıca ocak yanındaki dolap altlarında da kapaklı buharılar (odun dolapları) vardır. Dolapların içinde raflar vardır. Bu raflara bohçalar, dikiş nakış, seccade, sürahi, bardak konur. Mutfak dolaplarına yemek kapları, mutfak malzemeleri; kilerdekilere yiyecek maddesi konur. Serin yerde kalan bazı dolaplara kışın yenmek üzere üzüm asılır. Bunlara üzüm dolabı denir.

“Şekil 5.27”

Şekil 5.27. Yüklük ve duvar rafları (Günay, 1998)

Musandıra: Mutfakta, kilerlikte ve bazı odalarda dolapların sergen düzeyinden sonrasının tavana kadar açık olmasına musandıra denir. Önde bir pervaz ya da başka çeşit bir korkuluk bulunur. Musandıralar kışlık evlerde daha çok görülür. Başta kış kabağı cinsleri olmak üzere elma, soba yanmayan odalara soğan ve patates de konulabilir. ‘‘Şekil 5.28’’

Oymalar: Düşey düzlem üzerinde üçer tane olarak yapılmışlardır. Bunlar üstleri süslü kemer biçiminde oyulmuş küçük göz hücreleridir. Bunlara Safranbolu’da oyma denir. Oymalara, bazı ocakların kemerli davlumbazlarında yatay bir ya da iki sıra olarak da rastlanır. Oymalar daha çok bir süs niteliği taşırlar. Çok eski devirlerden gelen bir motif olduğu için gerçek amacı kaybolmuştur. İçlerine iğne, iplik, makara, bardak, kibrit gibi bazı öteberi konur. ‘‘Şekil 5.29’’

Çiçeklik: Duvar içindeki Girintilerdir, obruk plandır. Dışa doğru taşan altında duran bir rafı vardır. Çoğunlukla iki yanında üçer oyma yer alır. Oda girişinde oda ekseninde çardakta değişik yerlerde bulunur. Bugüne kalmış 19. yy başlarındaki evlerde görünmez, daha yeni evlerde vardır. Çiçeklikler de bir süs niteliği taşırlar. Barok çağın modasıyla ortaya çıkmışlardır, bazılarının üzerlerinde fresk vardır. ‘‘Şekil 5.30’’

şekil 5.28. Kilerlik girişi üstünde musandra (Reha Günay)

şekil 5.29. Odanın dolaplı cephesinde çiçeklik ve oymalar (Günay, 1998)

şekil 5.30 Oda girişi çiçeklik ve oymalar (Günay,1998)

Sergen: Pencere ve kapı yüksekliğinde olup odanın etrafını dolaşan genişliği ise 12-15 cm olan bir raftır. Bu ölçüsüyle işlerliği azalmış adeta bir süs niteliği kalmıştır ama üst sınırı kullanılacak alanı belirler. Bu yükseklik İnsan boyutuna göre yapılmıştır. Alt alanda daima kullanılan kapı, pencere, dolap ve sedirler yer almaktadır. Üst alanda ise az kullanılan veya hiç kullanılmayan duvar, tepe pencereleri, musandıra yer alır. Mutfakta daha geniş bir yere sahip olabilir. Oraya kapaklı sahanlar, az kullanılan tencereler süs için dizilir. Diğer odalarda sergene kuruması için sabun ve ayva konur. “Şekil 5.31”

Şekil 5.31. Hacı Salih Paşa Bağ Evi başodası girişi sergen üzerinde duvar resmi vardır. (Günay, 1998)

5.2.3 . Ocaklar

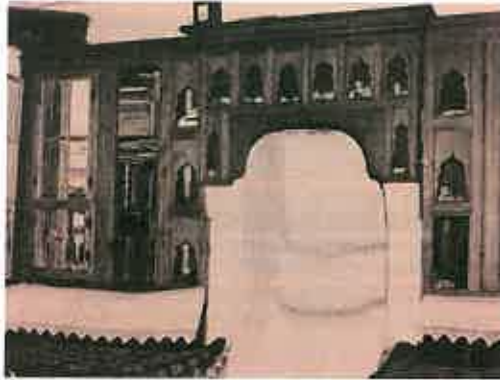
Isınmak ve yemek pişirmek için her odada bir adet mevcuttur, duvarı diğer duvarlara nazaran daha kalındır. Nedeni ise ısı yalıtımıdır. Taş veya kerpiçten yapılmış olan bu duvarın kalınlığı 80-100 cm’dir. Bu kısım dikdörtgen formda olup bazen bazı evlerde kenarları yuvarlatılmış olarak da bulunmaktadır. Çukur kısmı ateşliktir. Yan tarafında koltuk taşı bulunur. Koltuk taşı sıçrayan ateşin sedire gelmesini engeller. Oturma alanı yani sedir ocakla aynı düzlemde devam ediyorsa yükseklikler aynı hizada bitirilir. Safranbolu’da ocaklar çok çeşitlidir.

- **Külahlı Ocaklar:** Bacası koni biçiminde olan ahşap bir külaha benzemektedir. En eski tiptir. Sergen yüksekliğindedir ve külah olan baca kısmı tavana kadar uzar. “Şekil 5.32”

Şekil 5.32 Külâhlı ocağa örnek, sedirler ocak yanlarında da yer alabilir. (Günay, 1998)

- **Oymalı Ocaklar:** Ocak bacası yaklaşık olarak 20 cm kadar çıkma gerçekleştirir. Üstü sergen ile aynı hizadadır. Ateşlik kısmı daire formundadır. Oymalı ve süslüdür. “Şekil 5.33”
- **Çiçeklikli Ocaklar:** Taş olan bu ocaklar da külâh yoktur onun yerine kireç sıvalı bir alan vardır. Ortası süslüdür. “Şekil 5.34” Bütün meşakkatli hazırlıklar mutfak ocağından değişik ocakları gerektirmektedir. Bu yüzden bahçede her zaman ocak vardır.
- **Taş Ocağı (Bahçe Ocağı):** Toprağa konulan birkaç taşla ocak yapılabilir. Bu tür ocakta her şey hazırlanabilir.
- **Kazan Ocağı:** Kemerli, bacalı ve büyük bir ocaktır, çoğunlukla hayatta yer alır. Bahçede açıklıkta da bulunabilir. Üstü çardaklı ya da sundurmalı olabilir. “Şekil 5.35”
- **Fırın:** Seyrek görülür.

Şekil 5.33 Davlumbazı oymalı bir ocaklı oda (Günay, 1998)

Şekil 5.34 Çiçeklikli Ocaklara
(Günay, 1998)

Şekil 5.35 Kazan Ocağı örnek (Günay, 1998)

5.2.4 . Pencereleler

Pencere yoğunluğu dikkat çeker. “Şekil 5.36” Köşe odalarda genellikle her iki yüzde üçerden altı pencere vardır. Çardaklar ise çok yönden ışık alır. İki oda arasındaki çıkartmalar da dört, beş; üç yüzeyle çıkartmalarda üç pencere vardır. Çardak eyvanlarında ikişer pencere bulunur. Bu pencerelerin üstleri bazen yuvarlak ya da kaş kemerli olarak biter. Kemerler normal pencere üstü düzeyinden sonra başlar, dolayısıyla daha büyüktür. Kemer içinde kalan parça üçgenlere bölünerek renkli camlarla süslemiştir. İki sıra pencere vardır. Alttaki pencerelerin üstünde revzen adı verilen üst pencereler yer almaktadır. “Şekil 5.37” Üst sıra pencereler her odada yapılmaz. Aydınlatmaya yardım eder. Tepe pencereleri yalnız odalarda değil çardaklarda da görülür. Kapaklar, fırtına, dolu, toz, fazla güneş gibi dış etkenlerde kapatıldığı zaman tepe pencereleri içeri ışık sağlıyordu. Süslü, küçük parçalı renkli camlar, karşı komşuların evin içini görmesini engeller. Asıl pencereler alt sıra pencerelerdir.

Şekil 5.36 Pencere fazlalığına bir örnek, Safranbolu (Kişisel arşiv)

Şekil 5.37 Safranbolu Evleri'nde tepe penceresi (Kişisel arşiv)

Çıkmalı köşe odalarda pencere sayısı sekizi bulabilir. Bu kadar çok sayıda pencere evlere gereğinden bol ışık sağlar. Bu pencerelerin duvarda eşit aralıklarla yer almaları oda içinde bir ritim oluşturur. Alt sıra pencereler sedir yastığı üst kenarından başlar ve kapı üstünden bütün odayı çevreleyen sergen altına kadar devam eder. Ölçüler çoğunlukla 65-70 x 120-140 cm'dir.

Çok sayıda pencereden odaya bol güneş girer buna karşı pencere kapa kapaklarla kontrol altına alınır, ısı yalıtımı sağlanır. Safranbolu'da camlı çerçevelere cam evi denir. 19.yy sonuna kadar, bağ evlerinin çoğunda, pencerelerde cam evi bulunmuyordu. "Bu çerçeveler haç biçiminde dörde bölünmüştür. Kullanılan kâğıt kalın, dayanıklı bir kâğıttır, hamurla yapıştırılır. Camlı çerçeveler ise iki yana kanat açılırlar. Bu biçime kırma pencere denir. Kanatlar iki sıralıdır."

(Günay, 2004)

Alt sıra, pencerenin üçte biridir, üst sıra ise üçte ikisidir. Arada yatay kayıt vardır. Kanatların böyle iki sıra olarak açılması kullanıştan ötürüdür. Yalnız alt kanatların ya da üst kanatların açılması farklı oranda havalandırma sağlar. İkinci cam evi biçimi düşey sürme pencerelerdir. Yaygın değildir. Çoğunlukla iki parçalıdır ve her parça dörde bölünmüştür.

Eski evlerde karelere bölünmüş bir parmaklık düzeni görülür. Bu parmaklık bütün pencereyi kaplar ve demirden yapılmış klasik pencere parmaklıklarının ahşaptan taklididir. Çoğunlukla üç düşey dişi çubuk içinden, yedi yatay erkek çubuk geçirilerek kareler oluşturulmuştur. Bu geçme yerlerinde dişi çubuklar kalınlaştırılarak düğüm noktaları yaratılmıştır. Tornada çekilmiş profilli çubuklarla oluşturulan pencere korkuluğuna Safranbolu'da pencere topu denir. Düşey çubukların sayısı birden dörde kadar değişir. Bazı pencerelerde üst yarısını da örten bir simetri vardır. Bu korkulukların en önemli görevleri kara kapakların açık ve kapalı tutulmalarına yarayan demir düzeneklerin dayanak noktası olmalarıdır.

5.2.5. Tavanlar

Tavan genel olarak örtülü bir yerin yukarısını meydana getiren yüzey, taban karşısı olarak tanımlanmaktadır. Evi meydana getiren hep bölümün birbirinden bağımsız özel tavanı vardır ve bunlar buldukları mekanın özelliğine göre önem kazanmış ve bu doğrultuda süslenmişlerdir. Ahşabın mimaride kullanımı insanlık kadar eskiye dayanmaktadır. Avrupa'da Ortaçağ boyunca ahşap iskeletli, kagir dolgulu yapılar çok kullanılmıştır.

Geleneksel Türk Evlerinde tavanlar ahşap malzemeden yapılmıştır. Bu nedenle tavanların özelliklerini, ahşap tavan yapım yöntemlerini ve ahşap tavan süsleme özellikleri olarak iki grupta inceleyebiliriz.

5.2.5.1. Ahşap Tavanların Yapım Yöntemleri

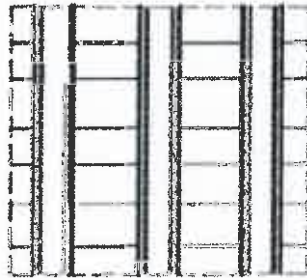
Geleneksel Türk Evi odalarında, alt kısımlar fonksiyonel içerik taşıırken üst kısımlar ve tavanlar ise estetik özellikleriyle ön plana çıkmaktadırlar. Genel olarak tavan yapım yöntemleri 4 ana grupta ele alınabilir.

- **Ters Tavan**

Ters tavan, en yalın ve süslemesiz tavan şeklidir. Bu tür tavanlar kirişler üzerine, ince lama şeklinde merteklerin yan yana sıralanmasıyla ya da hasır vb malzemelerin kirişlerin üzerine serilmesiyle oluşturulur. “Şekil 5.38”Kirişler, odanın içerisinden kaplanmadığı için açıkta kalır ve kendine has bir görünüm ortaya çıkar. Bu tavanlar daha ekonomik ve basit olduğu için durumu kısıtlı ailelerin evlerinde ya da evin önemsiz görülen kısımlarının tavanlarında uygulanmıştır. “Şekil 5.39”

Şekil 5.38. Sofada ters tavan uygulaması (Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

Şekil 5.39. Ters tavan kesit detayı (Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

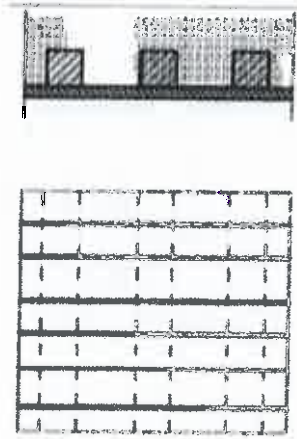
- **Düz Tavan**

Düz tavan, geleneksel Türk evinde çok yaygın olarak kullanılmıştır. Bu türde yapılan tavanlar; kirişlemenin altına perdahlı veya düz tahtaların uzunlamasına düzgün bir yüzey oluşturacak şekilde çakılmasıyla elde edilir. Daha sonra bu alan çeşitli bezeme şekilleriyle süslenebilir.

Bu teknikte kirişler gözükmmez, düzgün bir görünüm elde edilmiş olur. “Şekil 5.40” Çoğunlukla yapıldığı döneme, odanın konuma ya da ustanın süsleme anlayışına göre, çıta ve tahtalarla geometrik şekiller oluşturularak, S ve C kıvrımı parçalarla, applike elemanlarla çok farklı şekilde süslenebilir. “Şekil 5.41” Bazı örneklerde ise düz bırakılan zemini sadece ortasına göbek yapılarak sade bir süsleme yapılmıştır.

Şekil 5.40. Yalın çıtalarla süslenen düz tavan örneği (Lütfiye Gökteş Kaya, 2010)

Şekil 5.41. Düz tavan kesit detayı (Lütfiye Gökteş Kaya, 2010)

- **Tekne Tavan**

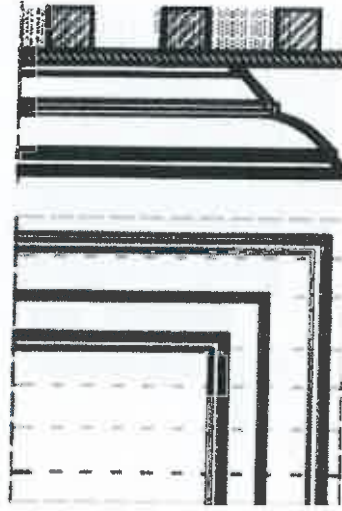
Tekne tavan tekniğinde öncelikle düz tavan yapılır gibi kirişlemenin altına ana zemin oturtulur. Bu ana zemin üzerine, yanlarında kademeli kat kat pervazlar çıkılarak, tekne tavanı gibi odanın duvarlarına açılan bir görünüm verilir. Bu sebeple bunlara “tekne tavan” denilmiştir. “Şekil 5.42” Kenar pervazlar klasik veya barok tarzda ahşap oyma olarak süslenmiştir. Mukarnaslar, yıldızlar, baklava dilimleri S ve C kıvrımları, rozetler, kıvrık dallar tavanlarda kenar suyu olarak kullanılmıştır.

“Şekil 5.43”

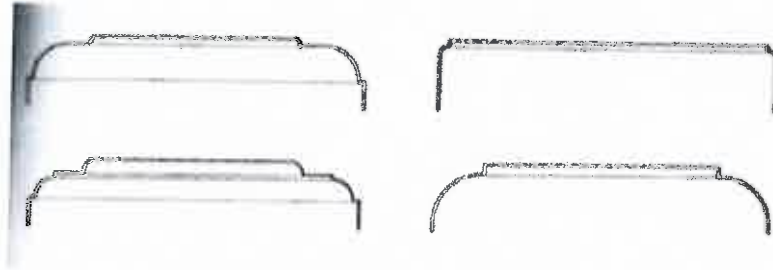
Tekne tavanların ortası değişik biçimlerde tezyin edilmiş şemse olarak küçük bir göbek kısmı, çevresi dört köşede köşebentler bulunan tavanlar halinde zenginleştirilmiştir. Ortasında aynı göbek elemanı taşıyan çevre boşlukları çıtalarla bölünmüş tavan örnekleri de görülür. Zengin evlerde ortada geniş çaplı bir çarkıfelek göbek etrafında madalyonlar, büyük yıldız göbek bulunur. Bazılarında ise orta alanda elips biçiminde bir göbek bulunur. Bazılarında da göbek ve köşebentler küçük tutulmuş diğer kısımlar boş bırakılmıştır, bazı tavanların zeminlerinde bütünüyle süsleme ve boyama görülür. “Şekil 5.44”

Şekil 5.42. Aplike oymalarla süslenen tekne tavan örneği (Lütfiye Gökteş Kaya, 2010)

Şekil 5.43. Tekne tavan kesit detayı (Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

Şekil 5.44. Çeşitli tekne tavan kesitleri(Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

- **Kırlangıç Örtü**

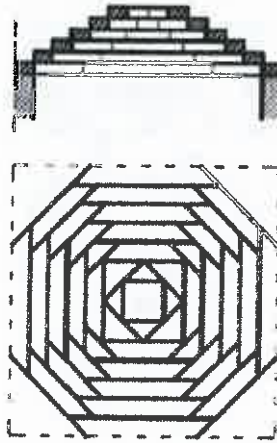
Ahşap kirişlerin dıştan tek bir merkeze doğru kademeli biçimde küçültülüp, kare ya da çokgen yüzeyler oluşturacak şekilde birbirinin üzerine oturtulmaları sonucu oluşturulan bir örtü sistemidir. Kare kenarlar üzerine oturan kırlangıç örtüde dikdörtgen kesitli ahşap kirişler köşegen erleştirilerek sekizgen oluşturulur, bir sonraki sıra içeri taşınarak karenin ve bu şekilde indirmeli yükselen tavan üstte kare bir ışıklıkla son bulur. “Şekil 5.45”

Bindirme sayısı genellikle 5, 7 ya da 9 olarak belirlenmiştir. Anadolu'da bu örtü tipi için kullanılan terim "kırlangıç kubbe"dir. Bu isim muhtemelen, bindirme tavanının yapım aşamasında bindirme katlarının kazandığı biçimden kaynaklanmıştır.

"Şekil 5.46"

Şekil 5.45. Kırlangıç örtü örneği (Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

Şekil 5.46. Kırlangıç örtü kesit ve planı (Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

Ahşap Tavanların Süsleme Özellikleri

Geleneksel Türk Evi tavanlarının tükenmez varyasyonlar gösteren zengin bir form ve desen hazinesi olduğunu belirten Eldem, tavanların bezenme şekillerinin ayrı ayrı ele alınmasının imkansız olduğunu belirtmiştir. Genel olarak süslemelerin, çağın estetik anlayışına, odanın ev içersindeki konumuna, ev sahibinin ekonomik durumuna, ustanın becerisine, evin bulunduğu bölgede gelişen el sanatlarına vb etkilerle şekillendiği düşünülebilir.

Tavan bezemeleri Türk evinin en ilginç yönlerinden biridir. Geometrik biçimlerin tekrarlarından oluşan süslemeler olduğu gibi stilize edilmiş çeşitli kuş, hayvan, çiçek motifleri ve el işi oymalar da tavanları süslemektedir. Kenarlar kenarsuyu, merkez de göbek denilen süs elemanları ile zenginleştirilmektedir.

Tavanlar, işlevden öteye bir bezeme ögesidir. En yalın tavan biçimi tahta aralarının pasalarla örtülmesi ile elde edilir. Tavan tahtaları duvara paralel ya da çapraz çakılabilir. Bu en yalın biçimde bile çeşitlemeler yapılmıştır. Derzleri örten çıtalardan başka yönlere de çıta çakılmasıyla pek çok geometrik biçim elde edilmiştir.

Tavan süsleme özelliklerini, çıtakari, künde-kari, oyma, applike, kalem işi ve eğmeçli ahşap işi olarak gruplandırabiliriz.

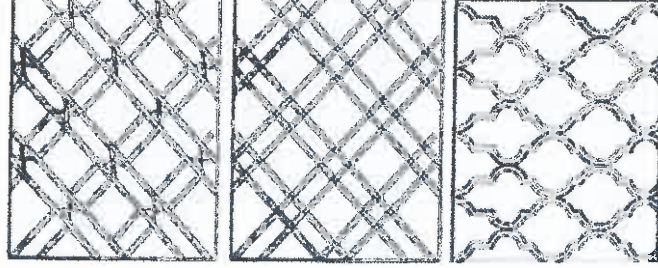
- **Çıtakari**

Bu tür tavan süslemelerinde elde edilmek istenen desen, ince çıtalar ve bodur tahtaları gibi ahşap parçalar ile yapılır. Düz olan ana zemin üzerine süslemeyi oluşturacak parçalar (S ve C kıvrımları veya çıtalar) çakılır ya da yapıştırılır. Bu çıtaların kalınlıkları 1.5 cm kadardır. Çıta kenarlarına profil veya kordon açılmış olabilir. Bu tekniğe ‘‘çubuklu’’ ya da ‘‘şişhane’’ de denilmektedir. ‘‘Şekil 5.47’’

Temel bir süsleme tekniği olan çıtakari, genellikle tavanın zemin süslemesinde uygulanmıştır. Bazı örneklerde göbek de çıtakari olarak özenle işlenmiştir.

‘‘Şekil 5.48’’

Şekil 5.47. Safranbolu kaymakamlar evi (Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

Şekil 5.48. Sık kullanılan çıtakari uygulamaları (Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

- **Kündekari**

Kündekari, ağaç malzemede, kullanıldığı ortamın bağıl nem ve sıcaklık değişimi ile gerçekleşebilecek çalışmaya imkan vermek üzere, iç gerilmeleri azaltılmış büyük ve dekoratif yüzeyler elde etmek için, üçgen, kare, yıldız, beşgen, altıgen gibi geometrik şekilli, küçük ölçülü parçaların birbirine geçmeli olarak birleştirilmesinde uygulanan yapım tekniği olarak adlandırılır.

Üretim metoduna göre gerçek ve taklit olmak üzere iki başlık altında sınıflandırılmaktadır.

a. Gerçek Kündekari

Bir çatma tekniği olan kündekari de iç dolgu parçaları ile bunları çerçeveleyen kenarları kınışlı ve üst kısmı çeşitli süslenmiş omurga çitaları iç içe geçerek, çivisiz ve tutkalsız olarak birleştirilir. “Şekil 5.49”

Şekil 5.49. Saranfolu Emir Hocazade Ahmet Beyler Evi
(Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

b. Taklit Kündekari

Gerçek kündekari uygulamalarına göre daha az ustalık gerektiren ve daha kaba olan kündekari, oyma ve çakma yöntemi ile çakma ve yapıştırma yöntemi şeklinde yapılmaktadır. “Şekil 5.50, Şekil 5.51”

Şekil 5.50 Safranbolu Kaymakamlar Evi (Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

Şekil 5.51. Safranbolu Mümtazlar Evi (Lütfiye Gökteş Kaya, 2010)

- **Oyma**

Oymacılık tarihten günümüze kadar belli cisimlerin yüzeylerine değişik figürler ve desenlerin çizilerek özel olarak hazırlanmış kesici aletler yardımıyla gereksiz yerlerin çıkarıldıktan sonra şekillendirme sanatıdır.

Osmanlı Türk Evleri'nde insan Şekil ve heykelinin yapılması günah sayıldığı için oyma ve süslemelerde hayvan ve doğadaki şekilleri kullanarak dünyanın en güzel süslemeleri meydana gelmiştir. Kağıt, karton, ağaç, metal, taş ve mermer gibi maddeler üzerine çizilen bir desenin özel kesici aletlerle biçimlendirilmesidir. "Şekil 5.52" Kolay işlenmesi, doğal yapısından kaynaklanan doku, renk ve estetik özelliklerinden dolayı ağaç malzeme, oymacılık sanatında geniş bir kullanım alanına sahiptir. Ancak oyma yapımı oldukça uğraş ve dikkat isteyen bir iştir.

Şekil 5.52. Safranbolu Havuzlu Asmazlar konağı ahsap oyma tavan göbeği (Lütfiye Gökteş Kaya, 2010)

- **Aplike**

Aplike belli bir şeklin etrafında bir testere ile kesilerek boşaltılması sonucu elde edilen süsleme elemanlarının bir yüzeye yapıştırılarak ya da çakılarak kullanılmasıdır. Bu tekniğe ajur da denilmektedir. Aplike olarak süslenen tavanların, batı kesimi başta olmak üzere Anadolu'nun genelinde yaygın uygulandığı görülmektedir. "Şekil 5.53, Şekil 5.54"

Şekil 5.53. Safranbolu Mümtazlar evi sofa tavan göbeği bulunan applike süsleme örneği
(Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

Şekil 5.54. Daday Köpekçioğlu konağı applike süslemeli tavan göbeği
(Lütfiye Göktaş Kaya, 2010)

- **Kalem İşi**

Genellikle fırça ile tezhip tekniğini andıran bir teknikle meydana getirilen renkli desenlerdir. Kalem işi daha çok sıva üzerinde bazen de taş üzerinde görülür. Ahşap süslemenin çokça görüldüğü yapılarda da uygulanmıştır. "Şekil 5.55"

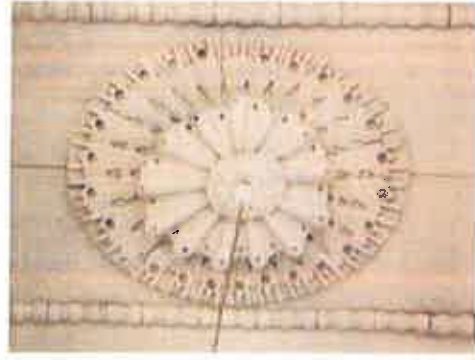
Şekil 5.55. Safranbolu Sipahioğlu konağı (Lütfiye Gökteş Kaya, 2010)

- **Eğmeçli Ahşap İşi**

Bükülmüş ince ahşap levhaların bir araya getirilmesiyle oluşturulan süslemelerin genellikle göbeklerde uygulandığı görülmektedir. Düz çıtalarla geçilen tavanın ortasında eğimli ahşap parçalardan oluşan ışınal kollar elips formunu tamamlamaktadır. “Şekil 5.56, Şekil 5.57”

Şekil 5.56. Sarı Mustafa evi
(Lütfiye Gökteş Kaya, 2010)

Şekil 5.57 Doktor konağı başoda tavanı
(Lütfiye Gökteş Kaya, 2010)

5.2.6. Sedir ve Döşeme

Sedirde oturma şekliyle yerde oturma şekli aynıdır. Sedirler genellikle oda ve sofalarda pencere önünde yer almaktadır. “Şekil 5.58” Odanın iki tarafı da pencere ile kaplı olduğundan dolayı genellikle bu pencere altlarında sedirler yer almaktadır. Bazı odalarda ise ocak yanlarında da oturma alanları yani sedirler yer alır bu durumdan ötürü de odayı saran sedirler oluşmaktadır.

Genişliği 75-105 cm olan sedir döşemenin 35-45 cm yükseltilmiş halidir. Sedir ölçüleriyle pencere çok iyi özdeştirilmiştir. Daha sonraki zamanlarda pencerelerin parapeti yükseldiğinden ötürü sedir yüksekliklerinde de farklılıklar olmuştur.

Şekil 5.58. Mümtazlar Konağı Baş Odasından Sedir Görünümü (kişisel arşiv)

Toprak, pişmiş toprak, taş ve ahşap kullanılan yer döşemesi oldukça yalındır. İlk olarak döşeme toprak şeklinde bırakılmıştır. Toprağın hemen bozulmasından ötürü daha sonraki zamanlarda üzerine taş ve pişmiş toprak koyulmuştur. Döşeme dökmelerinin üzerine kavuş denilen enli tahtalar çakılır. Tahtalarda bini ya da lamba yoktur ancak döşeme tahtaları çakılırken aradaki derzi örtmek üzere ek yerinin altına boydan boya ince bir tahta konur. Böylece döşeme arasına toz dökülmez ve ısı yalıtımı sağlanır. Kışlık evlerde odanın altı hayat ise bazen dökme araları tahta ile kapatılarak üzerine kerpiç hamuru konur sonra döşeme tahtası çakılır. Yalıtım sağlayan bu yöntem bulgurlama denir. Bulgurlama, çatıdan tavan üzerine de yapılabilir ve üstü tekrar ahşap kaplanır. En yaygın kullanılan uygulama ahşap kaplamadır “Şekil 5.59”

Şekil 5.59 Ahşap Yer Döşemesi Örneği
(Gülçin Bozkurt, 2009 Y.L. Tezi)

5.3 Safranbolu Evleri'nde Sofa

Sofalar odaları birleştirir ve odalar sofaya açılır ‘‘Şekil 5.60, Şekil 5.61’’Ucunda merdiven, abdestlik-hela ve kiler vardır. Evlerin sofa kısımları birbirinden farklıdır. Üst kat orta sofa olabilirken, orta kat köşe sofalı veya karniyarık yani iç sofalı olabilir. Eyvan tarafından odalar ayrılır ve bu eyvanlar bazı evlerde bir basamak ile yer döşemesinden yükseltilmiştir. ‘‘Şekil 5.62’’

Safranbolu’da sofanın bir diğeri adı ise çardaktır. İç sofadan kapıyla geçilir. Döşemesi ahşaptır, orta ve üst katlarda bulunabilir. ‘‘Şekil 5.63’’

Şekil 5.60. Üst Kat Sofası ve Eyvanından Bir Görünümü
(Gülçin Bozkurt, 2009 Y.L. Tezi)

Şekil 5.61. Üst Kat Sofası (Kişisel arşiv)

Merdivenler çok yalındır. Genellikle düz kollu, köşe sahanlıklı ve L şeklinde olur. Döner veya üç kollu merdivenler büyük konaklarda görülür . “Şekil 5.64, Şekil 5.65, Şekil 5.66”Merdivenler ahşap yapıdadır. Yüksek sofa merdivenin üstünde yer alan boşluğun birkaç basamak yükseltilmesiyle oluşur. . “Şekil 5.67”

Şekil 5.62. Üst Kat Eyvanından Bir
(Gülçin Bozkurt, 2009 Y.L. Tezi)

Şekil 5.63 Dış çardak örneği Görünümü
(Gülçin Bozkurt, 2009 Y.L. Tezi)

Şekil 5.64. Döner merdiven Örneği
(Gülçin Bozkurt, 2009 Y.L. Tezi)

Şekil 5.65 Üç kollu merdiven örneği
(Gülçin Bozkurt, 2009 Y.L. Tezi)

Şekil 5.66. Daraba ile Kapatılmış Tek Kollu Merdiven Örneği
(Gülçin Bozkurt, 2009 Y.L. Tezi)

Şekil 5.67. Merdiven üstü yükseltilmiş sofa örneği
(Gülçin Bozkurt, 2009 Y.L. Tezi)

Yemek aşevinde hazırlanır, orta katta bulunur. Kışın ısıdan dolayı mutfakta oturulur. Yemekler kilerde saklanır. . “Şekil 5.68”

Sofanın ucuna abdestlik ve hela yerleştirilmiştir. 40-50 cm genişliğinde olan bu abdestlik çalışma tahtasının ortası oval ahşap ve etrafı süslüdür, ortasında ise pis suların gitmesi için bir delik vardır. . “Şekil 5.69”

Şekil 5.68 Aşevi ve Yanında Yer Alan Kilerden Görünümler (Gülçin Bozkurt, 2009 Y.L. Tezi)

Şekil 5.69. Hela ve abdestlik gideri görünümü (Gülçin Bozkurt, 2009, Y.L. Tezi)

6.SONUÇ

Ev tasarımında tarihi gelişime bağlı kalınarak çevre verilerine tam olarak karşılık verilmiştir. Ayrıca kapalı ekonomi ve geleneksel yaşama biçimi tasarımın her aşamasında karşılığını bulur. Yaratılan çevre tümüyle yaşayış biçimi ve fiziki çevresi ile uyum içindedir. Evler insanın mutluluğu, rahatı için tasarlanmış ve yapılmıştır. Kalabalık kentler içinde yaşanması, ekonomi ve teknolojinin yeni boyutlar alması evi değiştirmiş ve insanı bu şekle göre eğitmiştir. Eskinin doğa-insan-ev ilişkisini doğru çözümlendiği Safranbolu gibi örnekler mevcuttur. Geleneksel ahşap yapılar kültür varlıkları olarak tarihe ışık tutmaktadır ve insanların kullanımına sunulmalıdır. Ancak, turizm ya da ticari amaçlarla bu yapılara yapılan yanlış müdahaleler yüzyıllardır yıkılmayan bu yapıların sonunu getirebilir. Bu nedenle, yapılacak restorasyon, tamir, bakım ve onarım çalışmaları; mimar, mühendis, sanat tarihçisi ve ilgili diğer alanlardaki uzmanlardan komisyonların disiplinler arası çalışmaları sonucu yapılmalıdır.

Sonuç olarak Türk Evi bir yaşam kültürüdür. Yıllar geçse de iç mekan da ki ufak noktalar modern zamana ayak uydurmuştur.

7.KAYNAKÇA

- Arvesen, C. E. , (1984) , Türk Sanatı III sf. 111
- Arvesen, C. E. , Türk Sanat Tarihi, VII. Fasikül sf. 535
- Eldem, S. H. ,(1968), Türk Evi Plan Tipleri sf. 10
- Eldem, S. H. ,(1987), Türk Evi Osmanlı Dönemi, Cilt: 3
- Filibe, S. , (1989), Geleneksel Türk Evinde Merdiven ve Bağlandığı Alanlar, MSGSÜ Fen Bil. Ens. Y.Lisans Tezi Sf. 8
- Günay, R. , (1998), Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri sf. 142
- Günay, R. , (1998), Safranbolu Evleri sf.139
- Günay, R. , (1998), Türk Ev Geleneği ve Safranbolu Evleri sf. 197
- Hasol, D. , (1990), Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü sf. 184
- Hasol, D. , (1995), Ansiklopedik Mimarlık Sözlüğü sf. 440
- Kerametli, C. , (1962) , Osmanlı Devri Ağaç İşleri, Tahta Oyma, Sedef, Bağ ve Fildişi Kakmalar, Türk Etnografya Dergisi, sf. 4, sf. 10
- Küçükerman, Ö. , (1985), Kendi Mekân Arayışı İçinde Türk Evi, sf. 135-162
- Küçükerman, Ö , (1973) sf. 56
- Meydan Larousse , (1990) , “Ev” maddesi
- Yücel, E. , (1975) , Selçuklu Ağaç İşçiliği sf. 4, Sanat Dünyamız Dergisi sf. 3, Türk Mimarisinde Ağaç İşleri sf. 21

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.safranbolu.gov.tr/tarih.asp>

<http://www.safranbolu.gov.tr/koruma1.asp>

<http://www.tdk.gov.tr>

8. ÖZGEÇMİŞ

İstanbul'da 1992 yılında doğdu. İlk ve orta öğrenimini Özel Bilfen İlköğretim okulunda tamamladı ardından Özel Ata Lisesi'nde lise hayatına geçti. Lisansını Haliç Üniversitesi Mimarlık Fakültesi İç Mimarlık bölümünde tamamladı. Birçok mimarlık ofisinde İç Mimar pozisyonunda görev aldı.